

Crna Gora

**ZAŠTITNIK LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA
CRNE GORE**

**GODIŠNJI IZVJEŠTAJ
NACIONALNOG MEHANIZMA ZA
PREVENCIJU TORTURE
ZA 2013. GODINU**

Podgorica, jun 2014. godine

SADRŽAJ

I. UVOD	5
II. ORGANIZACIONA STRUKTURA NPM-a I USLOVI ZA RAD.....	6
III. METODOLOGIJA RADA	6
IV. AKTIVNOSTI NACIONALNOG PREVENTIVNOG MEHANIZMA U 2013. GODINI.....	7
4.1. Ranije aktivnosti Zaštitnika	7
4.2. Aktivnosti u 2013 godini.....	8
4.2.1. Policijske prostorije za zadržavanje	8
4.2.1.1. Odnos prema licima lišenim slobode	9
4.2.1.2. Materijalni uslovi	9
4.2.1.2.1. Prostorije za zadržavanje i opremljenost	9
4.2.1.2.2. Prostorije za saslušanje i informativne razgovore	11
4.2.1.3. Pravo na hranu	11
4.2.1.4. Vozila za prevoz	11
4.2.1.5. Higijena, osvjetljenje, ventilacija, grijanje	12
4.2.1.6. Pristup vodi za piće i toaleti	12
4.2.1.7. Video nadzor.....	13
4.2.1.8. Obezbjedenost električnog ormara	14
4.2.1.9. Evidencije lica lišenih slobode i zadržanih lica	14
4.2.1.10. Zaključci i preporuke	15
4.2.2. Zatvor u Bijelom Polju.....	15
4.2.2.1. Materijalni uslovi u Istražnom zatvoru u Bijelom Polju	16
4.2.2.1.1. Uslovi u sobama / samicama	16
4.2.2.1.2. Pravo na hranu i vodu.....	18
4.2.2.1.3. Higijena.....	18
4.2.2.1.4. Pravo na zdravstvenu zaštitu.....	18
4.2.2.1.5. Pravo na vjerski život.....	19
4.2.2.1.6. Pravo na šetnju i rekreaciju.....	19
4.2.2.1.7. Pravo na kontakt sa porodicom i advokatom	19
4.2.2.1.8. Kućni red.....	19
4.2.2.1.9. Zlostavljanje.....	20
4.2.2.1.10. Disciplinske mjere	20
4.2.2.1.11. Bezbjednost.....	20
4.2.2.1.12. Radni uslovi za službenike.....	20
4.2.2.1.13. Zaključci i preporuke	20
4.2.2.2. Materijalni uslovi u Zatvoru za kratke kazne u Bijelom Polju.....	21
4.2.2.2.1. Uslovi u sobama / samicama	21
4.2.2.2.2. Pravo na hranu	23
4.2.2.2.3. Higijena.....	23
4.2.2.2.4. Pravo na zdravstvenu zaštitu.....	23
4.2.2.2.5. Pravo na vjerski život.....	23
4.2.2.2.6. Pravo na šetnju i rekreaciju.....	23
4.2.2.2.7. Pravo na kontakt sa porodicom i advokatom	24
4.2.2.2.8. Kućni red.....	24
4.2.2.2.9. Zlostavljanje.....	24
4.2.2.2.10. Disciplinske mjere	24
4.2.2.2.11. Zaključci i preporuke	24
4.2.3. Zatvor za kratke kazne Podgorica	25

4.2.3.1. Materijalni uslovi u Zatvoru za kratke kazne Podgorica	25
4.2.3.1.1. Uslovi u sobama / samicama	25
4.2.3.2. Pravo na hranu i vodu	26
4.2.3.3. Higijena	26
4.2.3.4. Pravo na zdravstvenu zaštitu	27
4.2.3.5. Pravo na vjerski život	28
4.2.3.6. Pravo na šetnju i rekreaciju	28
4.2.3.7. Pravo na kontakt sa porodicom i advokatom	28
4.2.3.8. Kućni red	29
4.2.3.9. Zlostavljanje	29
4.2.3.10. Disciplinske mjere	29
4.2.3.11. Bezbjednost	29
4.2.3.12. Radni uslovi za osoblje	29
4.2.3.13. Zaključci i preporuke	29
4.2.4. Kazneno popravni dom Spuž	30
4.2.4.1. Uvod	30
4.2.4.2. Uslovi u sobama / samicama	31
4.2.4.2.1. Veličina, kapacitet, opremljenost, osvetljenje, ventilacija, higijena, grijanje i sanitarni uslovi	31
4.2.4.2. Pravo na šetnju i rekreaciju	34
4.2.4.3. Pravo na bračne posjete	35
4.2.4.4. Pravo na hranu i vodu	35
4.2.4.5. Pravo na zdravstvenu zaštitu	35
4.2.4.6. Pravo na kontakt sa porodicom i advokatom	36
4.2.4.7. Služba za tretman	37
4.2.4.8. Pravo na rad	37
4.2.4.9. Pravo na vjerski život	37
4.2.4.10. Korišćenje biblioteke	37
4.2.4.11. Kućni red	38
4.2.4.12. Zlostavljanje	38
4.2.4.13. Disciplinske mjere	38
4.2.4.14. Bezbjednost	38
4.2.4.15. Radni uslovi i obuka za osoblje	38
4.2.4.16. Zaključci i preporuke	38
4.2.5. Kontrolna posjeta Istražnom zatvoru Podgorica	39
4.2.5.1. Uvodne napomene	39
4.2.5.2. Konstatovano stanje:	39
4.2.6. Kontrolna posjeta Specijalne bolnice za psihijatriju dobrota - Kotor	41
4.2.7. Domaće i međunarodne aktivnosti NPM-a	41
Prilog I	
DEKLARACIJA O SARADNJI MREŽA NPM JUGOISTOČNE EVROPE	42
Prilog II	
ZAKON O POTVRĐIVAANJU OPCIONOG PROTOKOLA UZ KONVECIJU UN PROTIV TORTURE I DRUGIH SUROVIH, NELJUDSKIH ILI PONIŽAVAJUĆIH KAZNI ILI POSTUPAKA	43

I. UVOD

Crna Gora je ratifikacijom Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih oblika surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, 31. decembra 2008. godine¹ (u daljem tekstu OPCAT), preuzela obavezu "da ima, odredi ili uvede jedan ili više nezavisnih nacionalnih mehanizama za prevenciju torture na nacionalnom nivou".

Zakonom o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, koji je stupio na snagu 23. avgusta 2011.godine², Zaštitnik³ je ustanovljen kao Nacionalni mehanizam za prevenciju mučenja i drugih oblika surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (u daljem tekstu NPM).

Uloga NPM-a je da preduzima mjere za spriječavanje mučenja i drugih oblika surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, sprovođenjem redovnih obilazaka mjesta u kojima se nalaze lica lišena slobode ili lica kojima je ograničeno kretanje, odlukom suda ili drugog državnog organa.

Prema Opcionom protokolu uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka⁴ NPM ima ovlaštenja:

- a) da redovno provjerava tretman lica lišenih slobode u pritvorskim ustanovama, s ciljem da se, ukoliko je potrebno, pojača njihova zaštita od torture, surovog, neljudskog ili ponižavajućeg kažnjavanja ili postupanja;
- b) da daje preporuke nadležnim organima u cilju poboljšanja tretmana i položaja lica lišenih slobode i da spriječi torturu, surove, neljudske ili ponižavajuće postupke ili kažnjavanje, uzimajući u obzir relevantne norme Ujedinjenih nacija;
- c) da podnosi predloge i daje mišljenja u vezi s važećim ili predloženim zakonima.

Radi sagledavanja stanja u organima, organizacijama i ustanovama u kojima se nalaze lica lišena slobode ili lica kojima je ograničeno kretanje i davanja stručnog mišljenja, Zaštitnik obrazuje savjetodavno tijelo sastavljeno od stručnjaka iz odgovarajućih oblasti, koji su članovi NPM-a. Multidisciplinarni sastav ovog stručnog tijela doprinosi sveobuhvatnom sagledavanju stanja, objektivnim zaključcima i kvalitetnim preporukama. NPM tim su činili: zaštitnik Sućko Baković, zamjenik za prevenciju i zaštitu od torture Petar Ivezić, sekretarka institucije Zdenka Perović, savjetnici Marijana Sindić i Dragan Radović i dr spec. sudske medicine Nemanja Radojević.

Polazeći od zatečenog stanja pregledanih ustanova na terenu, Zaštitnik kao NPM je u skladu sa članovima 25 i 47 Zakona o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda sačinio ovaj Izvještaj.

Ovaj Izvještaj je prvi godišnji Izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda kao Nacionalnog preventivnog mehanizma.

¹Zakono potvrđivanju Opcionog peorokola uz konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ponižavajućih kazni ili postupaka ("Službeni list Crne Gore" - Međunarodni ugovori, broj 9/08)

²("Službeni list Crne Gore", broj 42/2011)

³Svi izrazi koji se u ovom Izvještaju koriste za fizička lica u muškom rodu obuhvataju iste izraze u ženskom rodu

⁴ član 19 Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih oblika surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (OPCAT), Generalna Skupština UN (A/ReS/57/199) od 18.12.2002. godine.

II. ORGANIZACIONA STRUKTURA NPM-a I USLOVI ZA RAD

Zaokruživanjem zakonodavnog okvira stvoreni su preduslovi za rad i funkcionisanje NPM-a. Imenovan je zamjenik Zaštitnika za prevenciju torture i zaposlen je jedan savjetnik za oblast prevencije, tako da su obezbijeđeni početni uslovi za rad i funkcionisanje NPM-a. Nabavljena je tehnička oprema, dijelom iz budžetskih sredstava, a dijelom donacijom OSCE, kancelarija u Podgorici.

Takođe, u organizaciji i uz finasijsku pomoć OSCE članovi tima obavili su studijsku posjetu španskom Ombudsmanu, koji je takođe određen kao NPM i upoznali se sa načinom rada i funkcionisanja ovog mehanizma, u sličnim uslovima.

NPM još uvijek nije dobio posebni radni prostor, što je jedna od prepreka za povjerljivo planiranje i realizaciju aktivnosti. Tražen je dodatni prostor, ove godine obnovljen je zahtjev za obezbjeđivanje potrebnog radnog prostora i očekujemo da će se taj problem riješiti.

Akcionim planom Vlade Crne Gore za poglavlje 23, predviđeno je da se u 2014. godini zaposli još jedan savjetnik Zaštitnika za obavljanje poslova NPM-a i time će sva planirana radna mjesta biti popunjena.

III. METODOLOGIJA RADA

Nacionalni preventivni mehanizam je u 2013. godini sproveo svoje aktivnosti na osnovu godišnjeg plana rada. Obilasci mjesta u kojima se nalaze lica lišena slobode obavljani su u skladu sa dobrom praksom Evropskog Komiteta za prevenciju torture i po tzv. sistemu „korak po korak“, kroz razgovor sa rukovodećim licima u ustanovi, saglasno unaprijed utvrđenom rasporedu.

Prije svakog obilaska sprovedene su temeljne pripreme za obavljanje posjete, unaprijed pripremljena pitanja - upitnici, posebno za nadležne službe u ustanovama i za lica lišena slobode, izvršena podjela aktivnosti među članovima tima.

Članovi tima NPM-a, prilikom razgovora sa službenim licima informisali su koja su mjesta odabrali za obilazak, lica sa kojima će obavljati razgovore, koju dokumentaciju i registre žele da pregledaju. Osim toga ukazano je na eventualnu potrebu pružanja i drugih informacija.

Obilascima su obuhvaćene sve prostorije i mjesta u kojima se nalaze ili mogu nalaziti lica lišena slobode, sagledani uslovi smještaja, zajedničke prostorije, radne prostorije, prostorije za rekreaciju, ambulante, toaleti, prostorije za porodične posjete, opšte posjete, prostorije za razgovor sa advokatom, poligoni za boravak i aktivnosti na otvorenom i drugi pomoćni objekti i prostorije.

Prilikom obilazaka mjesta u kojima su smještena lica lišena slobode i drugih mjesta tim NPM-a je razgovarao sa licima lišenim slobode i službenim licima, sagledao zatečeno stanje, postavljao pitanja, popunjavao unaprijed pripremljene upitnike i evidentirao duge korisne informacije do kojih se došlo tokom posjete. Po potrebi, vršeno je fotografisanje kako bi se na adekvatan način dokumentovao materijal, koji će biti osnova za kasnije eventualne preporuke.

Nakon obilaska, tim se ponovo sastajao sa službenim licima i iznio prva zapažanja i utiske i razgovara o mogućnostima da se odmah isprave primijećeni nedostaci ili nepravilnosti, naravno u zavisnosti od objektivnih mogućnosti i njihove prirode.

Na ovom mjestu ukazujemo na ulogu i način djelovanja preventivnog mehanizma i razliku u odnosu na inspeksijski nadzor. NPM je partnerski mehanizam državnim institucijama i njegov cilj je prevencija torture, poštovanje i unapređenje ljudskih prava lica lišenih slobode, kao ranjive kategorije. NPM nema represivna ovlašćenja. On ukazuje i na neka stanja i okolnosti koja su do sada bila moguća, uobičajena kao stereotipi ili predrasude. Njegov prvi i krajnji cilj je postizanje željenih standarda u ovoj oblasti na najbrži i najbezbolniji način.

Nakon obilaska izvršena je analiza ukupno prikupljenog materijala sistematizovana zapažanja, sumirani utisci na osnovu toga tim NPM-a sačinio je pojedinačni Izvještaj o pregledanoj ustanovi.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore kao NPM, na osnovu pojedinačnih izvještaja o pregledanim ustanovama, sačinio je ovaj Godišnji izvještaj NPM-a.

IV. AKTIVNOSTI NACIONALNOG PREVENTIVNOG MEHANIZMA U 2013. GODINI

Shodno planu aktivnosti za 2013. godinu, NPM je obavio 21 redovni obilazak i dva (2) kontrolna pregleda objekata u kojima su smještena lica lišena slobode ili lica kojima je ograničeno kretanje. Ovim obilascima ispunjeno je 82% plana. Obilasci su uglavnom bili nenajavljeni, obavljani su u toku i poslije radnog vremena, od kojih pet noću.

Redovnim obilascima obuhvaćene su organizacione jedinice Uprave policije i to:

- centri i odjeljenja bezbjednosti Podgorica, Bar, Budva, Berane, Nikšić, Pljevlja, Herceg Novi, Andrijevića, Danilovgrad, Ulcinj, Kotor, Tivat, Plav, Plužine, Rožaje, Žabljak i Šavnik;
- organizacione jedinice Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija i to:
 - Zatvor u Bijelom Polju
 - Istražni Zatvor i
 - Zatvor za kratke kazne;
 - Zatvor za kratke kazne u Podgorici i
 - Kazneno popravni dom Spuž.

Kontrolnim pregledima su obuhvaćeni:

- Istražni zatvor Podgorica i
- Specijalna bolnica za psihijatriju u Dobroti – Kotor.

4.1. Ranije aktivnosti Zaštitnika

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore je 2008. godine, shodno svojim zakonskim nadležnostima i ovlašćenjima, dakle prije nego što je određen kao NPM, izvršio obilasku prostorija za zadržavanje lica lišenih slobode u područnim jedinicama Uprave policije Podgorica i Bar i ispostavama Kolašin, Rožaje i Ulcinj. Tom prilikom utvrđeno je da nijedna prostorija ne ispunjava uslove koji odgovaraju standardima CPT-a, kao ni Pravilniku o uslovima koje moraju ispunjavati prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode⁵, koji je donijelo Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore. Prostorije nijesu imale adekvatnu površinu, prirodno osvjjetljenje, uređaje za zagrijavanje i ventilaciju, nijesu bile opremljene fiksiranim klupama i stolicama.

⁵(Sužbeni list RCG broj 57/2006)

Zaštitnik je na osnovu nalaza o zatečenom stanju dao konačno mišljenje i preporučio Upravi policije da preduzme sve potrebne radnje i mjere radi obezbjeđenja uslova koje trebaju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode, u područnim jedinicama i ispostavama policije i uskladi ih sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti i Pravilnikom o uslovima koje moraju ispunjavati prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode.

Tokom 2011. godine Zaštitnik je obavio monitoring svih prostorija za zadržavanje lica lišenih slobode smještenih u centrima i odjeljenjima bezbjednosti Uprave policije i sačinio Poseban izvještaj o stanju u prostorijama Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode iz 2011. godine, u kojem je dao 17 preporuka. Izvještaj je razmatrao Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore (12.10.2011.godine) i podržao preporuke date u izvještaju.

U Izvještaju je, između ostalog, ukazao da jedan broj prostorija za zadržavanje ne ispunjava uslove koje je predviđao, tada važeći, Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode. Pravilnik je u članu 3 predviđao da "Prostorije za zadržavanje moraju imati adekvatnu površinu, zavisno od broja lica koja u njima borave. Površina po jednom licu ne može biti manja od 5m², pri čemu rastojanje od zida do zida mora biti najmanje 2m, rastojanje od poda do plafona u prostoriji mora biti najmanje 2,5m, kako bi se odezbijedila odgovarajuća kubatura u vazduhu".

U periodu od 11.jula do 10 avgusta 2012.godine izvršeni su kontrolni pregledi područnih jedinica i ispostava Uprave policije, sagledano stanje i provjerena ispunjenost preporuka datih u Posebnom izvještaju o stanju prostorija Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode iz 2011.godine.

U septembru 2012.godine sačinjena je Informacija o postupanju Uprave policije po preporukama Zaštitnika datih u Posebnom izvještaju o stanju prostorija Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode iz 2011.godine. Pritom je u Informaciji konstatovao da je Uprava policije otklonila značajan broj nedostataka na koje je ukazano u Posebnom izvještaju. Posebno je unaprijeđeno stanje u odnosu na higijenske uslove, ventilaciju i grijanje. Navedena Informacija dostavljena je Skupštinskom odboru za ljudska prava i slobode, koja je razmotrena na sjednici (06.02.2012.godine).

U periodu od 03. do 31. decembra 2012. godine Zaštitnik je prvi put kao NPM izvršio obilazak Istražnog zatvora Podgorica i na osnovu toga, u martu 2013. godine sačinio Izvještaj o stanju u Istražnom zatvoru Podgorica. Izvještaj je razmatrao Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore (06.06.2013.godine) i podržao preporuke date u izvještaju.

4.2. Aktivnosti u 2013 godini

4.2.1. Policijske prostorije za zadržavanje

U 2013 godini (u periodu maj-decembar) NPM je obavio 17 obilazaka prostorija za zadržavanje Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova, u centrima bezbjednosti Bar, Budva, Berane, Herceg Novi, Nikšić, Podgorica, Pljevlja i odjeljenjima bezbjednosti Andrijevića, Danilovgrad, Kotor, Tivat, Plužine, Plav, Rožaje, Ulcinj, Žabljak i Šavnik. Obilasci su obavljani u toku i poslije radnog vremena i za vrijeme državnih i vjerskih praznika, po unaprijed utvrđenom planu i metodologiji rada. Svi obilasci su bili nenajavljeni, a pet je obavljeno noću (Podgorica, Ulcinj, Bar, Kotor i Budva). Obilazak prostorija za zadržavanje u organizacionim jedinicama: CB Bijelo Polje, OB Cetinje, Mojkovac i Kolašin izvršen je u II kvartalu 2014. godine, i biće predmet Izvještaja NPM-a za 2014. godinu.

Članovima NPM tima je tokom obilazaka omogućen nesmetan pristup svim prostorijama u kojima se zadržavaju lica lišena slobode, prostorijama za saslušanje i informativni razgovor i drugim prostorijama

za koje su izrazili interesovanje, kao i uvid u traženu dokumentaciju. Službenici Uprave policije su pokazali potreban nivo kooperativnosti i pružali dodatne informacije kad god je to od njih traženo.

Cilj ovih obilazaka je bio uvid u poštovanje prava lica lišenih slobode, kontrola uslova u prostorijama za zadržavanje, broj i dimenzije prostorija, površina i kubatura, opremljenost propisanim namještajem, posteljinom, vrstu i jačinu osvjetljenja u prostorijama, uz poseban osvrt na mogućnost čitanja pisanog teksta bez aktiviranja vještačke svjetlosti, obezbijedenost grijanjem, mogućnost provjetravanja, higijenskih uslova u prostorijama, opremljenost sanitarnih čvorova, pristup vodi za piće, način komuniciranja službenika sa zadržanim licima, opremljenost video nadzorom.

Prilikom posjeta obavljani su razgovori sa zatečenim licima, provjereno da li se, u prostorijama u kojima se obavljaju saslušanja i informativni razgovori nalaze nestandardni predmeti, koji bi se mogli koristiti za zastrašivanje, zlostavljanje i mučenje, pregledana su vozila kojima se vrši prevoz lica lišenih slobode, policijske evidencije, sa posebnim osvrtom na registar lica lišenih slobode i zadržanih lica, vrijeme zadržavanja lica lišenih slobode, ostvarivanje prava na obrok, način sačinjavanja zapisnika o zadržavanju, čuvanja oduzetih predmeta i dr.

4.2.1.1. Odnos prema licima lišenim slobode

U vrijeme obilazaka organizacionih jedinica Uprave policije, prostorija za zadržavanje u Centrima bezbjednosti Bar, Budva i Podgorica, zatečeno je 5 (pet) zadržanih lica, sa kojima je obavljen razgovor, bez prisustva službenih lica, i to:

- U CB Podgorica, u jednokrevetnoj prostoriji zatečeno je zadržano lice *SH.GJ.*, državljanin Republike Albanije, po rješenju Osnovnog državnog tužioca u Podgorici, do 48 sati, čije zadržavanje prati odgovarajuća dokumentacija. U razgovoru lice je izjavilo da je upoznato sa pravima koja mu pripadaju po zakonu na svom maternjem jeziku, kao i da je odnos službenika prema njemu korektan i profesionalan.
- U CB Bar u trokrevetnoj sobi zatečena su 2 (dva) zadržana lica: N.P., državljanin, Republike Srbije i A.Z., državljanin Bosne i Hercegovine, nastanjeni u Baru, po rješenju Osnovnog državnog tužioca u Baru, do 48 sati, čije zadržavanje prati odgovarajuća dokumentacija. U razgovoru su naglasili da su poučeni da imaju pravo na advokata i na druga prava koja im pripadaju, te da je odnos službenih lica prema njima profesionalan.
- U CB Budva zatečena su dva lica, koja su usled rekonstrukcije prostorija za zadržavanje smještena na bočnim krajevima centralnog hodnika u prizemlju, nadgledanom od službenika i pokrivenim video nadzorom. Jedno lice M.J. iz Paraćina, državljanin Republike Srbije, zadržano je po međunarodnoj potjernici NCB Interpola Beograd, Republika Srbija, zbog krivičnog djela krijumčarenje, izdatoj po naredbi Osnovnog suda u Paraćinu, radi izdržavanja kazne zatvora. Drugo lice B.S., državljanin Bosne i Hercegovine, sa boravištem u Budvi, zadržano je po naredbi Područnog organa za prekršaje u Budvi, u trajanju od 7 sati, zbog saobraćajnog prekršaja. Oba lica su se izjasnila da se prema njima postupa vrlo korektno i profesionalno.

4.2.1.2. Materijalni uslovi

4.2.1.2.1. Prostorije za zadržavanje i opremljenost

Prilikom obilazaka utvrđeno je da od 17 pregledanih organizacionih jedinica Uprave policije, u svima postoje prostorije za zadržavanje, a u odjeljenjima bezbjednosti Andrijevića i Šavnik prostorije nijesu u

funkciji. Zadržana lica iz OB Andrijevića upućuju se u CB Berane, dok se iz OB Šavnik upućuju u OB Žabljak.

- CB Bar ima dvije prostorije za zadržavanje, jedna jednokrevetna i jedna trokrevetna. Jednokrevetna prostorija je dimenzija 4x1,7m, odnosno 6,8m², a trokrevetna prostorija je dimenzija 3,4x3,4m ili 11,56 m²;
- u CB Budva za vrijeme obilaska u toku je bila rekonstrukcija prostorija za zadržavanje;
- CB Berane ima dvije dvokrevetne prostorije, dimenzija 4,5x3,4m ili po14,4m²;
- CB Herceg Novi ima dvije prostorije za zadržavanje, jednokrevetnu i dvokrevetnu. Jednokrevetna prostorija je dimenzija 3x2,5m ili 7,5m², a dvokrevetna je "Γ" oblika, dimenzija 3x3m + 2x2m ili 15m²;
- CB Nikšić ima dvokrevetnu i jednokrevetnu prostoriju dimenzija, 4,3x2,7m ili 11,61m² i 2,0x2,8m ili 5,6 m²;
- CB Pljevlja ima četiri jednokrevetne prostorije, dimenzija 4,2x1,6m odnosno po 6.72m²;
- CB Podgorica ima 10 prostorija, od kojih je osam jednokrevetnih, dimenzija 3,3x2,7m ilipo 8,91m², jedna trokrevetna dimenzija 5,5x2,7m ili 14,85m² i petokrevetna, dimenzija 5,76x5,35m ili 30,81 m²;
- OB Danilovgrad ima dvije prostorije dvokrevetnu i jednokrevetnu dimenzija 4 x 3m ili 12m² i 4 x 2m ili 8m²;
- OB Kotor ima dvije prostorije za zadržavanje, jednokrevetnu dimenzija 2,05x2,5m ili 5,12m² i dvokrevetnu dimenzija 2,3x2,8m ili 6,44m²;
- OB Plužine ima jednu jednokrevetnu prostoriju za zadržavanje 5m²;
- OB Plav ima dvije jednokrevetne prostorije dimenzija 2,5m x 1,3m, odnosno po 3,25m²;
- OB Rožaje ima dvije dvokrevetne prostorije, dimenzija 3 x 4m, odnosno po 12m²;
- OB Tivat ima dvije prostorije, jednokrevetnu i dvokrevetnu, obje dimenzija 2,60 x 1,85m, odnosno po 4,81m²;
- OB Ulcinj ima dvije dvokrevetne i jednu jednokrevetnu prostoriju, dimenzija: dvokrevetne 5,7x1,8 m, ili po 10,26m² i jednokrevetna 2,90x2m, odnosno 5,8m²;
- OB Žabljak ima dvije jednokrevetne prostorije, dimenzija 2,20 x 1,60m, odnosno po 3,52m²;

Sve prostorije za zadržavanje u običnim centrima i odjeljenjima bezbjednosti Uprave policije su opremljene: fiksiranim drvenim krevetima i stočićima, jogi dušecima i odgovarajućom posteljinom (jastucima i ćebadima).

Takođe, sve prostorije imaju ugrađene interfone, tako da zadržana lica u svako doba mogu ostvariti komunikaciju sa službenim licima.

Sagledavajući cjelokupno stanje u prostorijama za zadržavanje NPM je ustanovio, da jedan broj soba ne ispunjava uslove u pogledu površine i dimenzija koje predviđaju standardi Evropskog Komiteta za sprečavanje mučenja (u daljem tekstu CPT), poglavlje I Policijski pritvor, Izvod iz opšteg izvještaja broj (CPT / Inf (92) 3), paragraf 43 koji između ostalog glasi:” **da prostorija namijenjena jednoj osobi u policijskom pritvoru poželjno je da ima 7 m², da bude 2 ili više metara od zida do zida i 2,5m između poda i plafona.**”

U Izvještaju Zaštitnika iz 2011. godine o stanju prostorija Uprave policije za zadržavanje lica lišenih slobode, Zaštitnik je ukazao, da jedan broj prostorija za zadržavanje ne ispunjava uslove koje je predviđao, tada važeći, Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode⁶. Pravilnik je u članu 3 predviđao da **”Prostorije za zadržavanje moraju imati**

⁶(Sužbeni list RCG broj 57/2006)

adekvatnu površinu, zavisno od broja lica koja u njima borave. Površina po jednom licu ne može biti manja od 5m², pri čemu rastojanje od zida do zida mora biti najmanje 2m, rastojanje od poda do plafona u prostoriji mora biti najmanje 2,5m, kako bi se obezbijedila odgovarajuća kubatura".

Međutim, po preporukama datim u Izvještaju iz 2011. Godine nije postupljeno u odnosu na dimenzije ili površinu prostorija za zadržavanje. U tom smislu stanje na terenu nije unaprijeđeno već je propis – Pravilnik, koji je upodobljen postojećim prostorijama. Naime, donijet je novi Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode⁷, koji u članu 2 između ostalog propisuje: da **"površina prostorija za zadržavanje jednog lica, bez opreme i sanitarnog dijela, ne može biti manja od 5m², a ako su prostorije za zadržavanje namjenjene za više lica, njihova površina za svako sljedeće lice mora biti veća za 1m²."** Dakle, sada važeći Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode, dijelom nije u skladu sa standardima koje preporučuje CPT.

4.2.1.2.2. Prostorije za saslušanje i informativne razgovore

Saslušanje i razgovori se obavljaju u kancelarijama - službenim prostorijama Uprave policije. U vrijeme obilazaka u ovim prostorijama nijesu pronađeni nestandardni predmeti koji mogu upućivati na mogućnost da se koriste u svrhu zastrašivanja ili mučenja, niti su pronađeni tragovi takvih eventualnih radnji.

U CB Bar, u prostorijama u kojima se obavljaju saslušanja i razgovori, zatečena su tri lica, privedena zbog osnovane sumnje da su počinila krivično djelo neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga. Dežurni inspektori u vrijeme obilaska tima NPM-a, obavljali su razgovor sa tim licima. U razgovoru sa članovima NPM-a zatečena lica izjasnila su se da nemaju primjedbe na rad službenika policije i da su upoznati sa pravima koja im po zakonu pripadaju.

4.2.1.3. Pravo na hranu

Prema Pravilniku o načinu obavljanja određenih policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova⁸: za sva lica koja se zadržavaju duže od 12 časova, obezbjeđuje se ishrana i to tri obroka dnevno (doručak, ručak i večera).

U razgovoru sa dežurnim policijskim službenicima tim NPM-a je obaviješten da se obezbjeđuju suvi obroci (sendviči). U običnim organizacionim jedinicama provjerom je utvrđeno da se uredno vode evidencije o ishrani zadržanih lica.

Tokom obilaska prostorija za zadržavanje lica koja su zatečena u prostorijama za zadržavanje su navela da redovno dobijaju obroke.

4.2.1.4. Vozila za prevoz

Centri bezbjednosti Uprave policije posjeduju vozila namijenjena isključivo za prevoz lica lišenih slobode. Odjeljenja bezbjednosti ne posjeduju vozila namijenjena isključivo za prevoz lica lišenih slobode. Prevoz se obavlja drugim službenim policijskim vozilima - patrolnim vozilima. Izvršen je pregled zatečenih vozila kojima se vrši prevoz lica lišenih slobode i pregledom nisu nađeni

⁷(Sužbeni list CG broj 52/2012)

⁸ (Sužbeni list CG broj 05/07)

nestandardni predmeti koji se mogu koristiti za zastrašivanje ili mučenje lica lišenih slobode, niti tragovi koji bi upućivali na korišćenje takvih predmeta.

4.2.1.5. Higijena, osvjetljenje, ventilacija, grijanje

Prostorije za zadržavanje u običnim organizacionim jedinicama su čiste, suve, okrečene i bez vlage osim u CB Berane, gdje su prostorije neokrečene i prisutan je jak osjećaj vlage. Obezbjedeana je ventilacija i grijanje u skladu sa standardima u CB Bar, Berane, Podgorica, Herceg Novi, Nikšić, Pljevlja i OB Ulcinj, Kotor, Tivat, Danilovgrad, Plav, Rožaje i Plužine, dok u OB Žabljak nije obezbijedeana adekvatna ventilacija.

U prostorijama za zadržavanje u CB Podgorica, Bar, Pljevlja i OB Tivat i Rožaje obezbijedeano je prirodno osvjetljenje. U CB Berane prirodno osvjetljenje je jako slabo, dok u CB Herceg Novi, OB Kotor, Ulcinj, Danilovgrad, Plav, Žabljak, nije obezbijedeano.

Takođe, u svim prostorijama za zadržavanje funkcioniše vještačko osvjetljenje.

4.2.1.6. Pristup vodi za piće i toaleti

- U CB Bar sanitarni čvor je smješten između prostorija za zadržavanje kao posebna cjelina, u dvije prostorije sa ugrađenom WC šoljom i čučavcem. Umivaonik je instaliran na spoljnjem zidu. U prostorijama za zadržavanje postoji česma za vodu za piće i metalni umivaonik, u trokrevetnoj sobi, putem senzora se aktivira i propušta određena (programirana) količina vode, a u jednokrevetnoj prostoriji vodu aktivira službenik policije, na poziv zadržanog lica;
- U CB Berane prostorije za zadržavanje nijesu opremljene sanitarnim čvorom. Sanitarni čvor smješten je na spratu, namijenjen je za zaposlene, a koristi se i za potrebe zadržanih lica. U samim prostorijama za zadržavanje nije obezbijedeana voda za piće. Zadržana lica se izvode na sprat radi korišćenja vode za piće i sanitarnog čvora;
- U CB Budva rekonstrukcija je bila u toku;
- U CB Podgorica postoje posebni sanitarni čvorovi za žene i za muškarce, opremljeni sa tri umivaonika, tri WC šolje i jednom tuš kabinom. Sanitarni čvorovi su smješteni do prostorija za zadržavanje i isključivo su namijenjeni za zadržana lica. U prostorijama za zadržavanje postoji česma za vodu za piće sa metalnim umivaonikom, koja se aktivira pritiskom na dugme iznad lavaboa i propušta programirana količina vode. Sistem je u funkciji. Ispunjenost propisanih standarda je na visokom nivou;
- U CB Nikšić postoji sanitarni čvor smješten do prostorija za zadržavanje u posebnoj prostoriji i opremljen je sa lavaboom i čučavcem. Ugrađeana je česma za vodu za piće sa lavaboom. Ventil je montiran sa spoljašnje strane zida prostorija za zadržavanje i vodu aktivira službenik policije, na poziv zadržanog lica;
- U CB Herceg Novi sanitarni čvor je smješten u prilaznom hodniku sa desne strane ispred prostorija za zadržavanje, u dvije prostorije u kojim su ugrađeni umivaonici i čučavci. U prostorijama za zadržavanje postoje česme za vodu za piće sa metalnim umivaonikom. Vodu aktivira službeno licena poziv zadržanog lica, pomoću ventila koji je montiran sa spoljašnje strane prostorija za zadržavanje;
- U CB Pljevlja sanitarni čvor je smješten do prostorija za zadržavanje, u prostoriji u kojoj je ugrađen umivaonik i WC šolja. U prostorijama za zadržavanje, postoje česme za vodu sa metalnim umivaonikom, koje aktivira službenik policije po prethodnom pozivu zadržanog lica putem interfona;
- U OB Kotor sanitarni čvor je smješten do prostorija za zadržavanje u posebnoj prostoriji i opremljen je sa umivaonikom i čučavcem. U prostorijama za zadržavanje postoji česma za

- vodu za piće sa metalnim umivaonikom, koja se aktivira na poziv zadržanog lica. Vodu aktivira službeno lice pomoću ventila koji je montiran sa spoljašnje strane prostorija za zadržavanje;
- U OB Tivat sanitarni čvor smješten je do prostorija za zadržavanje u posebnoj prostoriji i opremljen je umivaonikom i čučavcem. U prostorijama za zadržavanje postoji česma za vodu za piće sa metalnim umivaonikom, koja se aktivira na poziv zadržanog lica. Vodu aktivira službeno lice pomoću ventila koji je montiran sa spoljašnje strane prostorija za zadržavanje;
 - U OB Ulcinj sanitarni čvor, smješten između prostorija za zadržavanje, u posebnoj prostoriji i opremljen je sa umivaonikom i čučavcem. Prilikom obilaska sanitarni čvor je bio neuredan. U prostorijama za zadržavanje postoji česma za vodu za piće sa metalnim umivaonikom, koja se aktivira na poziv zadržanog lica. Vodu aktivira službeno lice pomoću ventila koji je montiran sa spoljašnje strane prostorija za zadržavanje;
 - U OB Danilovgrad sanitarni čvor je smješten do prostorija za zadržavanje i opremljen je sa umivaonikom i WC šoljom. U prostorijama za zadržavanje, postoje česme za vodu sa metalnim umivaonikom, koje aktivira službenik policije po prethodnom pozivu zadržanog lica putem interfona;
 - U OB Plav sanitarni čvor je smješten do prostorija za zadržavanje, u prostoriji u kojoj je ugrađen umivaonik i čučavac. U vrijeme obilaska sanitarni čvor je bio neuredan. U prostorijama za zadržavanje, postoje česme za vodu sa metalnim umivaonikom, koje aktivira službenik policije po prethodnom pozivu zadržanog lica putem interfona;
 - U OB Žabljak sanitarni čvor je smješten do prostorija za zadržavanje, u prostoriji koja je opremljena sa umivaonikom i WC šoljom. Za obje prostorije pristup vodi za piće je obezbijeđen;
 - U OB Rožaje sanitarni čvor je smješten između prostorija za zadržavanje, opremljen sa umivaonikom i čučavcem. U prostorijama za zadržavanje, postoje česme za vodu sa metalnim umivaonikom, koje aktivira službenik policije po prethodnom pozivu zadržanog lica putem interfona.

4.2.1.7. Video nadzor

Sistemom video nadzora su pokriven prostorije za zadržavanje, hodnik ispred prostorije za dežurstvo do prostorija za zadržavanje u Centrima bezbjednosti Bar, Pljevlja i odjeljenjima bezbjednosti Kotor, Tivat, Plužine i Danilovgrad.

Sistemom video nadzora nije pokriven:

- u CB Podgorica, ulazni dio hodnika koji vodi iz garaže prema prostorijama za zadržavanje;
- u CB Nikšić, dio stepenica koje vode prema pritvorskim prostorijama;
- u CB Herceg Novi, hodnik koji vodi od prostorija za dežurstvo do prostorija za zadržavanje sa stepeništem;
- u CB Berane, hodnik od prostorije za dežurstvo do prostorija za zadržavanje, koje obuhvata dva hodnika i stepenište, a inače ovaj prostor je konstantno u mraku;
- u OB Ulcinj, stepenište i prilazni hodnik koji vodi do prostorija za zadržavanje;
- u OB Plav, prilazni hodnik i dio stepeništa koji vodi do prostorija za zadržavanje;
- u OB Rožaje, hodnik koji vodi do prostorija za zadržavanje;
- u OB Žabljak, prilazni hodnik sa stepeništem koji vodi do prostorija za zadržavanje;

4.2.1.8. Obezbjedenost električnog ormara

Tim NPM-a je utvrdio, da su električni ormari obezbijedeni u skladu sa standardima. Zatvoreni su zaključani i nedostupni neovlašćenim licima u CB Bar, Berane, Podgorica, Herceg Novi, Pljevlja i OB Danilovgrad, Plužine, Plav, Tivat, Rožaje, Žabljak, dok u CB Nikšić i OB Kotor i Ulcinj, električni ormari nisu zaključani te mogu biti dostupni neovlašćenim licima.

4.2.1.9. Evidencije lica lišenih slobode i zadržanih lica

Tim NPM-a je izvršio uvid u Registre lica lišenih slobode (po osnovu prekršaja) i zadržanih lica (po osnovu krivičnih djela). Po metodu slučajnog uzorka izvršen je uvid u više predmeta koji su formirani prilikom zadržavanja odnosno lišavanja slobode. Iz pregledanih predmeta proizilazi da se zadržanom licu uručuje takozvani "Informativni list za zadržano lice" koji sadrži opis prava zadržanog lica, na crnogorskom jeziku ili jeziku koji zadržano lice razumije.

U toku obilazaka organizacionih jedinica, tim NPM uvidom u registre evidencija lica lišenih slobode i zadržanih lica, konstatovao da je:

- u CB Bar za period od 01.01. do 16.07.2013. godine lišeno slobode 321 lice a zadržano 79 lica;
- u CB Budva u periodu od 12.04. do 17.07. 2013.godine lišeno je slobode 141 lice. Drugi dio registra za period od 01.01. do 11.04.2013. godine, po izjavi dežurnih službenika, nalazi se u arhivi koja je u tom trenutku bila nedostupna zbog renoviranja objekta. U periodu od 01.01. do 14.07.2013. godine ukupno je zadržano 75 lica;
- u CB Berane za period od 01.01. do 27.05.2013. godine lišeno je slobode 50 lica, a 8 je zadržano;
- u CB Podgorica za period od 01.01. do 13.07.2013. godine lišeno slobode 937 lica, a zadržano 108 lica ;
- u CB Nikšić za period od 01.01. do 12.12.2013. godine lišeno slobode 969 lica a zadržano 75 lica ;
- u CB Herceg Novi za period od 01.01. do 07.08.2013. godine lišeno slobode 171 lice a zadržano 33 lica;
- u CB Pljevlja za period od 03.01. do 30.10.2013.godine lišeno slobode 189 lica a zadržano 16 lica;
- u OB Ulcinj za period od 01.01. do 08.08.2013. godine lišeno slobode 109 lica a zadržano 1 lice;
- u OB Kotor za period od 01.01. do 05.09.2013. godine lišeno slobode 241 lice a zadržano 155 lica;
- u OB Plužine za period od 01.01. do 12.12.2013. godine lišeno slobode 12 lica a nije zadržano nijedno lice ;
- u OB Tivat za period od 01.01. do 05.09.2013. godine lišeno slobode 107 lica a zadržano 98 lica;
- u OB Žabljak za period od 08.01. do 30.10.2013.godine, lišeno slobode 33 lica a zadržano 12 lica;
- u OB Plav za period od 01.01. do 20.12.2013.godine, lišeno slobode 98 lica a zadržano 20 lica ;
- u OB Danilovgrad za period od 08.01.do 05.11.2013.godine, lišeno slobode 231 lica a zadržano 8 lica;
- u OB Andrijevica za period od 03.01.do 20.12.2013.godine, lišeno slobode 8 lica, a zadržana su 2 lica (u prostorijama CB Berane);

- u OB Rožaje za period od 01.01. do 21.12.2013.godine, lišeno slobode 77 lica a zadržano 33 lica i
- u OB Šavnik nije evidentirano nijedno lice u registrima lica lišenih slobode i zadržanih lica.

U razgovoru sa odgovornim službenicima Ministarstva unutrašnjih poslova - Uprave policije tim NPM-a je upoznat, da se ne vodi posebni registar za evidenciju lica koja se pozivaju na informativni razgovor radi prikupljanja obavještenje shodno člana 259 Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore, na šta je CPT ukazao u svom Izvještaju o Crnoj Gori od 17. jula 2013. godine i preporučio vođenje ovog registra.

4.2.1.10. Zaključci i preporuke

Sagledavajući stanje u prostorijama za zadržavanje u organizacionim jedinicama Uprave Policije - Ministarstva unutrašnjih poslova u pogledu smještajnih kapaciteta, higijene, grijanja, osvjetljenja, ventilacije, sanitarnih uslova u cilju poštovanja ljudskih prava zadržanih lica, NPM konstatuje da jedan broj prostorija za zadržavanje ne ispunjava uslove koje preporučuje CPT za policijske pritvore.

NPM takođe konstatuje da se registri lica lišenih slobode i registri zadržanih lica u organizacionim jedinicama uredno vode sa pratećom dokumentacijom.

Lica zatečena u prostorijama za zadržavanje izjasnila su se da se prema njima korektno postupa od strane službenika Uprave policije.

Polazeći od stanja konstatovanog u ovom Izvještaju Zaštitnik kao NPM preporučuje Ministarstvu unutrašnjih poslova - Upravi policije da se:

- Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavaju prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode („Sl.list CG”, broj 52/2012) upodobe sa standardima CPT-a;
- u CB Bar, Pljevlja i OB Kotor, Plav, Tivat, Ulcinj i Žabljak prostorije za zadržavanje lica lišenih slobode upodobe standardima CPT-a u pogledu površine i dimenzija;
- u CB Berane i Herceg Novi, OB Danilovgrad, Kotor, Ulcinj, Plav i Žabljak u prostorijama za zadržavanje obezbijedi prirodno osvjetljenje;
- u CB Berane u prostorijama za zadržavanje ugrade česme za vodu za piće sa umivaonikom;
- u CB Nikšić, OB Kotor i Ulcinj obezbijedi zaključivanje električnih ormara;
- u CB Podgorica, Berane, Herceg Novi i Nikšić, OB Žabljak, Ulcinj, Plav i Rožaje obezbijedi potpuna pokrivenost video nadzorom nepokrivenih prostora- prilaz prostorijama za dežurstvo, hodnici, stepeništa i dr;
- u CB Berane obezbijedi vještačko osvjetljenje hodnika koji vodi do prostorija za zadržavanje;
- u OB Ulcinj i Plav obezbijede redovno održavanje higijene u sanitarnim čvorovima;
- u CB Berane okreće prostorije za zadržavanje;

4.2.2. Zatvor u Bijelom Polju

U periodu od 27 do 30. maja 2013. godine Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, u okviru aktivnosti predviđenih planom rada NPM-a za 2013 godinu, pristupio je sagledavanju opšteg stanja smještajnih i drugih uslova u Zatvoru u Bijelom Polju, koji ima dvije organizacione jedinice Istražni zatvor i Zatvor za kratke kazne.

Iz razgovora sa Upravom zatvora u Bijelom Polju pribavljeni su sledeći podaci:

Kapacitet Istražnog zatvora je 80 mjesta;

- zatečeno je 43 pritvorena lica;
- popunjenost kapaciteta u vrijeme obilaska je 55%;
- jedan broj pritvorenih lica ima mogućnost da koristi sopstvenu posteljinu;
- prosječna starost pritvorenika je 35 godina, najstariji pritvorenik ima 58 godina, a najmlađi 17 godina;
- kao najčešći razlog određivanja pritvora je krivično djelo neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga;
- prosječno trajanje pritvora je 1,2 godine;
- u periodu od 01.januara do 27. maja 2013. godine, oduzeto 17 nedozvoljenih predmeta od kojih najčešće mobilni telefoni;
- u istom periodu izrečene su 4 (četiri) disciplinske kazne;

Kapacitet Zatvora za kratke kazne 80 mjesta;

- zatečeno 56 osuđenih i prekršajno kažnjenih lica;
- u vrijeme obilaska popunjenost je 70%;
- izrečeno je 6 disciplinskih kazni;
- u periodu od 01.januara do 28.maja 2013. godine evidentiran je 1 (jedan) slučaj samopovrjeđivanja;
- prosječna starost zatvorenika je 35 godina, najstariji zatvorenik ima 77, a najmlađi 18 godina;

U razgovoru uprava Zatvora upoznala je članove NPM-a:

- da je u Zatvoru ukupno zaposleno 60 lica, i to 7 (sedam) sa visokom stručnom spremom, 6 (šest) sa višom stručnom spremom i 47 lica sa srednjom stručnom spremom;
- 29 lica zaposleno je na neodređeno i 31 na određeno vrijeme;
- služba obezbjeđenja ima 49 službenika, od kojih su 5 žene (ili 10,20%);
- rad službe obezbjeđenja organizovan je u dvije smjene, u trajanju od 12 sati (07-19h i 19-07h);
- sve službe u Zatvoru su zajedničke (za Istražni i Zatvor za kratke kazne).

Tim NPM-a je sagledao stanje i izvršio uvid u materijalne i druge uslove u Zatvoru. Posebna pažnja posvećena je pitanjima: zdravstvene zaštite, pristupu vodi za piće, ishrani, higijeni, ventilaciji, osvjetljenju, kupatilima i sanitarnim čvorovima, veličini i kapacitetu soba i samica, režimu aktivnosti van prostorija za boravak, disciplinskom postupku i dr.

Tokom obilaska, načelnik i službenici Zatvora u Bijelom Polju pokazali su visok nivo kooperativnosti i saradnje. Članovi NPM-a imali su nesmetan pristup svim prostorijama i prostorijama u kojima borave pritvorena i osuđena lica, drugim prostorijama i prostorijama u kojima borave službena lica. Takođe su, kad god je to od njih traženo, pružali i dodatne informacije.

4.2.2.1. Materijalni uslovi u Istražnom zatvoru u Bijelom Polju

4.2.2.1.1. Uslovi u sobama / samicama

a) Veličina, kapaciteti i opremljenost

Stopa popunjenosti kapaciteta u maju 2013. godine bila je 55%. U Istražnom zatvoru u vrijeme obilaska bilo je smješteno 43 lica.

Kapacitet i površina u skupnim sobama.

- prizemlje, u sobi broj 12 površine 19 m² zatečeno je 2 lica, 3 kreveta ili 9,5 m² po licu, a 6,33 m² po krevetu; u sobi broj 16 površine 7m² zatečeno je jedno lice i jedan krevet, odnosno 7m² po licu i krevetu; u sobi broj 22 površine 30 m² zatečeno je 5 lica, 6 kreveta ili 6 m² po licu, a 5 m² po krevetu;

- prvi sprat, u sobi broj 1 površine 30m² zatečeno 6 lica, 6 kreveta odnosno 5 m² po licu i krevetu; u sobi broj 2 površine 29m² zatečeno je 6 lica, 8 kreveta odnosno 4,8m² po licu, a po krevetu 3,62m²; u sobi broj 3 površine 13m² zatečeno je 2 lica, 4 kreveta odnosno 6,5m² po licu a 3,25 m² po krevetu;

Prostorije za izvršenje disciplinske mjere "usamljenje" su dimenzija 4,70x 1,47 m, i imaju površinu od po 6.96 m², i neispunjavaju standarde koje predviđa Pravilnik o bližem načinu izvršenja pritvora⁹ i Evropska zatvorska pravila.

U vrijeme obilaska zatečena su dva maloljetna lica u skupnoj sobi zajedno sa punoljetnim pritvorenicima. NPM konstatuje da Istražni zatvor nema odvojene prostorije za maloljetnike već se maloljetna pritvorena lica smještaju zajedno sa punoljetnim pritvorenim licima.

Kreveti i dušeci većinom su dotrajali do mjere neupotrebljivosti. Od strane pritvorenika ukazano je posebno na nedostatak jastuka. Međutim, u magacinu smo zatekli nekoliko novih neraspakovanih jastuka i ćebadi, koji su naknadno podijeljeni pritvorenicima.

Namještaj u sobama i samicama je dotrajao ili ga nema. Nema dovoljno ormarića za lične stvari obezbijedenih od strane zatvora, pa su prinuđeni da iste nabavljaju o svom trošku. Zapažen je i nedostatak stolova i stolica.

U dijelu skupnih soba zatečeni su produžni kablovi koji se koriste za priključivanje dodatnih uređaja, kao što su frižideri, televizori i drugi uređaji, što ukazuje da u sobama nedostaju utičnice. Ovi kablovi mogu predstavljati potencijalnu opasnost, kako od strujnog udara, tako i zloupotrebe.

U ustanovi nijedna soba nije prilagođena osobama sa invaliditetom koja koriste invalidska kolica. U vrijeme obilaska nije zatečeno nijedno pritvoreno lice u invalidskim kolicima.

b) Osvjetljenje, ventilacija i grijanje

Sobe i samice imaju uslove za prirodno provjetranje, međutim prirodno i vještačko svjetlo u jednom broju soba nije zadovoljavajuće.

Ventilacija soba nije zadovoljavajuća.

Činjenica je da postoje prozori preko kojih se vrši provjetranje, ali njihova veličina nije srazmjerna površini i broju lica koja su u njima smještena.

U svim prostorijama postoje jedinice parnog grijanja - radijatori.

c) Sanitarni uslovi

Sobe, samice, hodnici, kancelarije i spoljno okruženje u vrijeme obilaska su bili relativno čisti.

⁹ ("Službeni list CG" broj 42/12)

Sanitarni čvor u većem dijelu soba ne ispunjava standarde neophodno je njihovo renoviranje i nije obezbijeđena adekvatna ventilacija. U pojedinim sobama sanitarni čvorovi čak nisu ni paravanom fizički odvojeni, čime je narušena privatnost.

U prizemlju postoji jedno kupatilo, kapaciteta 7 (sedam) tuš kabina, koje su obložene vodootpornim materijalom bijele boje sa centralnim bojlerom koji funkcioniše. Kupatilo je čisto, uredno, suvo, zidovi okrečeni, osvetljenje prirodno i vještačko, ventilacija je funkcionalna. Kupatilo nije prilagođeno osobama sa invaliditetom koja koriste invalidska kolica.

4.2.2.1.2. Pravo na hranu i vodu

Sva pritvorena lica imaju nesmetan pristup vodi za piće, u svako doba dana. Pritvorenici koji su na zatvorskom režimu ishrane, hranu ocjenjuju kao izvrsnu i u potpunosti su zadovoljni kvalitetom i količinom. Prilikom planiranja, pripreme i dostave obroka, vodi se računa o potrebama pripadnika svih vjerskih zajednica. Manjem broju pritvorenika hranu, po sopstvenom izboru, dostavlja porodica svakodneвно.

Kuhinja je smještena u krugu Istražnog zatvora sa ostavnim magacinom, površine od 31 m², okrečena, čista i suva, opremljena potrebnom aparaturom. Magacin za ostavu je površine 30 m², u kome su smješteni veliki zamrzivači, rashladne vitrine, stalazni ormari za slaganje konzervirane hrane. Kuhinja je namijenjena za potrebe pritvorenih i osuđenih lica. Prostorija za kuvanje i distribuciju hrane je uredna i čista.

Kuvana hrana koja se doprema iz kuhinje, smješta se na pokretna kolica pomoću kojih se, u velikim posudama, razvozi po sobama. Pritvorenici jedu u sobama u kojima drže i pribor za jelo. Kuvar ispred svake sobe dijeli porcije na hodniku ispred sobe i dodaje pritvorenicima.

4.2.2.1.3. Higijena

U jednom broju soba na prizemlju i prvom spratu primjetno je prisustvo vlage i buđi. Zidovi su neokrečeni, pritvorenici nastoje da održavaju higijenu u granicama mogućeg, mada je teško sa obzirom da se radi o starim i dotrajalim prostorijama koje je neophodno renovirati.

Većina pritvorenika koristi svoju privatnu posteljinu, koja je relativno čista. Nisu obezbijeđeni uslovi za pranje veša, tako da se veš šalje kućama na pranje ili na neuslovan način se pere u sobama. Sušenje veša u sobama povećava vlažnost vazduha što stvara nezdravu mikroklimu. Za čišćenje i održavanje soba pritvorenici redovno dobijaju sredstva od ustanove u dovoljnim količinama.

Sredstva za ličnu higijenu uglavnom su pribavljena u privatnoj režiji. Pritvorenici koji nemaju tu mogućnost žale se da im Uprava zatvora nije obezbijedila tzv. "higijenski paket", iako je na to obavezna. Po izjavama pritvorenika, uprava Zatvora obezbjeđuje, sapun i toalet papir, i to neredovno.

4.2.2.1.4. Pravo na zdravstvenu zaštitu

U okviru Istražnog zatvora postoji jedna prostorija od 19 m², namijenjena za ambulantu, u kojoj se vrše pregledi pritvorenih, osuđenih i prekršajno kažnjenih lica.

Zdravstvenu službu čine 2 (dva) medicinska tehničara, koji rade u dvije smjene, a na raspolaganju su 24 sata. Svakog radnog dana, a i po potrebi dolazi ljekar iz Doma zdravlja Bijelo Polje.

Sva lica o potrebi za ljekarom obavještavaju dežurnog službenika obezbjeđenja, odnosno prijavljuju se za pregled. Dežurni službenik zatim prijavu dostavlja zdravstvenoj službi. Kad ljekar utvrdi neophodnost specijalističkog pregleda ili intervencije, upućuju se u Dom zdravlja Bijelo Polje i KC Crne Gore. Neki pritvorenici su se žalili na dugo čekanje na specijalističke preglede.

Propisana terapija upisuje se u obrazac "terapijski list", koji se vodi po pacijentima u tri primjerka. Jedan ostaje u apoteci, drugi se uručuje pritvorenom, osuđenom i prekršajno kažnjenom licu - pacijentu, a treći tehničaru, odnosno ambulanti.

Osim ambulante, koja uglavnom zadovoljava minimum uslova, uz opremu koja je dijelom dotrajala, postoje još i druge prostorije kao što su: zubna ordinacija površine 25 m², koja od opreme posjeduje samo stolicu, kao i tri druge prostorije površine od 20 m², 30 m², 19 m², pratećih hodnika i opremljenog kupatila površine 9,5 m², koje su neopremljene i neiskorišćene.

4.2.2.1.5. Pravo na vjerski život

Nisu obezbijeđeni posebni uslovi za vjerske obrede i ne postoje posebne predviđene prostorije za ispovjedanje vjere i zadovoljenje vjerskih potreba, osim specifičnih potreba u ishrani, kako je gore navedeno.

4.2.2.1.6. Pravo na šetnju i rekreaciju

U okviru Istražnog zatvora u Bijelom Polju postoji kružna betonska staza na travnatoj površini. Nema postavljenih klupa za odmor i nadstrešnica za zaštitu od atmosferskih padavina i sunca. U toku obilaska dopremljen je materijal i otpočeto je renoviranje ove staze, kao i betonskih površina ispred soba i samica na prizemlju.

Upoznati smo, da se pritvorenicima omogućava šetnja na otvorenom prostoru u trajanju od po 40 minuta, 2 puta dnevno, ujutru i popodne i da svaki dan za vrijeme šetnje imaju mogućnost da se okupaju.

4.2.2.1.7. Pravo na kontakt sa porodicom i advokatom

Pritvorenici imaju pravo na posjete porodice u trajanju od 1 sat, jednom nedeljno.

U prostoriji predviđenoj za razgovor sa advokatom i za posjete porodice, površine 15 m², u isto vrijeme razgovaraju 5 pritvorenika. Odvojeni su od posjetilaca providnom pregradom i razgovaraju putem interfona. Prostorija je pokrivena video nadzorom, okrečena, čista i uredna.

Osim ove prostorije, postoji i prostorija namijenjena za dječje posjete. Okrečena je čista i suva, opremljena potrebnim namještajem, a na zidovima su iscrtane slike dječjih junaka, koji doprinose prijatnoj atmosferi.

4.2.2.1.8. Kućni red

Iz razgovora sa pritvorenicima obaviješteni smo da prilikom dolaska u Istražni zatvor pritvorena lica su upoznata o pravima i obavezama koja su utvrđena kućnim redom, odnosno Pravilnikom o bližem načinu izvršenju pritvora.

4.2.2.1.9. Zlostavljanje

Prema podacima dobijenim od Uprave zatvora u toku 2013. godine nije bilo upotrebe sredstava prinude. Na osnovu obavljenih razgovora sa pritvorenim licima i njihovih navoda da je odnos službenika prema njima korektan i profesionalan, NPM zaključuje, da u Istražnom zatvoru nije bilo zlostavljanja i mučenja.

4.2.2.1.10. Disciplinske mjere

Disciplinska mjera "usamljenje" izricana je zbog nedozvoljenog posjedovanja mobilnog telefona. Postupak se pravilno vodi, pritvorenik dobija rješenje o izrečenoj disciplinskoj mjeri. Prije upućivanja na izdržavanje disciplinske mjere usamljenja obavlja se propisani ljekarski pregled.

Prema podacima dobijenim od uprave Zatvora u četiri slučaja je izrečena disciplinska mjera usamljenja. Ni jedan pritvorenik u razgovoru prilikom obilaska nije imao primjedbi na sprovođenje postupaka i izricanje disciplinske mjere.

4.2.2.1.11. Bezbjednost

Objekat Zatvora u Bijelom Polju je obezbijeđen unutrašnjim i spoljnim stražarskim obezbjeđenjem. Sistemom video nadzora su pokrivene: unutrašnje zajedničke prostorije, prilazni hodnici, hodnici, kao i prilazi prostorijama za spavanje, prijemne prostorije za lica koja dolaze u posjetu, odnosno svih lica koja ulaze u zgradu zatvora.

4.2.2.1.12. Radni uslovi za službenike

Službene prostorije zadovoljavaju potrebne uslove za rad službenih lica zaposlenih u Zatvoru u Bijelom Polju.

4.2.2.1.13. Zaključci i preporuke

Sagledavajući stanje poštovanja ljudskih prava NPM je izvršio ocjenu stanja materijalnih uslova u Istražnom zatvoru u Bijelom Polju, koji se odnose na smještajne kapacitete, higijenu, ishranu, zdravstvenu zaštitu, grijanje, osvetljenje, ventilaciju, sanitarne uslove i otvoreni prostor za šetnju.

Objekat u kojem je smješten Istražni zatvor je star i dotrajavao. Disciplinske prostorije koje se koriste za izvršenje disciplinske mjere ne ispunjavaju uslove u pogledu dimenzija i površine predviđene Pravilnikom o bližem načinu izvršenja pritvora.

U većem broju soba primjetno je prisustvo vlage i buđi, zidovi su neokrečeni, dušeci dotrajali, nedostaju jastuci, a metalni kreveti u jednom dijelu su dotrajali.

NPM ukazuje, da u okviru zatvora ne postoji posebno opremljena postorija za boravak lica sa invaliditetom koja koriste invalidska kolica, kao ni poseban smještaj za maloljetnike.

NPM na osnovu obavljenih razgovora sa pritvorenim licima i podataka dobijenih od uprave Zatvora, zaključuje, da u Istražnom zatvoru nije bilo zlostavljanja i mučenja.

Na temelju konstatovanog stanja Zaštitnik kao NPM preporučuje Ministarstvu pravde i Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija da se:

- disciplinske prostorije upodobne standardima koje predviđa Pravilnik o bližem načinu izvršenja pritvora i Evropska zatvorska pravila;
- u sobama zamijeni dotrajali namještaj i obezbijedi nedostajući kao i potrebne količine dušeka;
- obezbijede smještajni uslovi za pritvorenike sa invaliditetom koji koriste invalidska kolica (sanitarni čvor i dr.);
- obezbijedi adekvatno prirodno i vještačko osvjetljenje u sobama;
- obezbijedi adekvatna ventilacija soba i sanitarnih prostorija;
- obezbijede uslovi za redovno pranje i sušenje veša;
- obezbijede higijenski paketi shodno Pravilniku o bližem načinu izvršenja pritvora za sve pritvorenike koji za to imaju potrebe;
- obezbijede posebne prostorije za ispovijedanje vjere i zadovoljavanje vjerskih potreba;
- obezbijede posebne prostorije za smještaj maloljetnika;
- neiskorišćene prostorije upodobne namjeni;
- toaleti u spavaonama fizički odvoje.

4.2.2.2. Materijalni uslovi u Zatvoru za kratke kazne u Bijelom Polju

4.2.2.2.1. Uslovi u sobama / samicama

a) Veličina, kapacitet i opremljenost

Stopa popunjenosti kapaciteta u maju 2013. godine bila je 70%. U vrijeme obilaska bilo je smješteno 56 lica.

Kapacitet i površina u skupnim sobama je.

- u zatvorenom odjeljenju: u sobi broj 1 površine 18m² zatečeno je 3 (tri) lica, 4 (četiri) kreveta ili 6m² po licu, a 4,5 m² po krevetu; u sobi broj 3 površine 9m² zatečena su 2 (dva) lica, 2 (dva) kreveta ili 4,5m² po licu i krevetu; u sobi broj 2a površine 30m² zatečeno je 8 (osam) lica, 16 kreveta ili 3,75m² po licu i 1,87 m² po krevetu; u sobi broj 7 površine 10m² zatečena su 3 (tri) lica, 4 (četiri) kreveta ili 3,33m² po licu i 2,5 m² po krevetu;
- u poluotvorenom odjeljenju: u sobi broj 1 površine 71m² zatečeno je 16 lica, 16 kreveta ili 4,43m² po licu i krevetu; u sobi broj 2 površine 73m² zatečeno 15 lica, 23 kreveta ili 4,86m² po licu i 3,17 po krevetu;

Na osnovu ovih pokazatelja evidentno je da veći broj soba ne ispunjava međunarodne i domaće standarde u pogledu površine i uslova boravka lica.

U dijelu skupnih soba kreveti na sprat su spojeni, što uskraćuje pravo na zasebnost kreveta i privatnost. Da bi se ispunili prihvatljivi međunarodni i domaći standardi, broj kreveta u sobama treba upodobiti sa postojećom kvadraturom.

Kreveti i dušeci su u velikom broju dotrajali, a dijelom su neupotrebljivi. Vidan je nedostatak jastuka.

U jednoj sobi u zatvorenom odjeljenju brodski pod je potpuno dotrajavao, tako da se nazire zemljana podloga.

Osim kreveta u sobama druge opreme gotovo da nema. Mnogim zatvorenicima nisu obezbijedeni ormarići za lične stvari, pa su prinuđeni da ih nabavljaju o svom trošku ili stvari drže u plastičnim kesama po podu i na zidu. U većini nedostaju stolovi i stolice.

Također, u zatvorenom odjeljenju u jednom broju soba zatečeni su produžni električni kablovi koji se koriste za priključivanje tehničkih uređaja, te je primijetan nedostatak utičnica. Mišljenja smo da ovi kablovi mogu predstavljati opasnost, kako od strujnog udara, tako i potencijalne zloupotrebe.

Ne postoji ni jedna soba koja je prilagođena osobama sa invaliditetom koja koriste invalidska kolica. U vrijeme posjete nije zatečeno nijedno osuđeno lice koje koristi invalidska kolica.

U toku izvještajne godine, a nakon obavljenog obilaska, izvršena je rekonstrukcija poluotvorenog odjeljenja. Rekonstrukcijom su dobijene četiri manje prostorije površine od po 35m² i time su značajno unaprijeđeni životni uslovi u pogledu površine i opremljenosti. Svaka prostorija je opremljena potrebnim namještajem za smještaj najviše 8 lica. U sklopu svake sobe nalazi se opremljeno kupatilo.

Rekonstrukcijom napravljen je dnevni boravak površine od 35 m².

b) Osvjetljenje, ventilacija, grijanje

U vrijeme obilaska u poluotvorenom odjeljenju, prirodno i vještačko osvjetljenje je bilo slabo. Prostorije su bile površine preko 70 m², pri čemu prozori nijesu omogućavali dovoljan prodor prirodne svjetlosti i svježeg vazduha. Ventilacija je bila loša sa osjetnim prisustvom vlage i čitav prostor je bio ispunjen neprijatnim mirisom.

Rekonstrukcijom su obezbijeđeni prirodno, vještačko osvjetljenje i ventilacija.

U zatvorenom odjeljenju prirodno, vještačko osvjetljenje i ventilacija su zadovoljavajući.

U Zatvoru je instalirano centralno grijanje.

c) Sanitarni uslovi

Pristupni prostor i hodnik zatvorenog odjeljenja su u jako lošem stanju.

U zatvorenom odjeljenju osuđena lica nemaju pristup vodi za piće u prostorijama u kojima borave. Voda za piće se nalazi u zajedničkom kupatilu. Kupatilo ima dva, pregradnim zidom odvojena prostora-toaleta.

Toaleti su higijenski neuslovni, keramika je dotrajala sa vidnim oštećenjima, kao i zapaženim prisustvom vlage, buđi i kamenca.

Keramički pod kupatila je potpuno dotrajao i preliven vodom. Podna keramika je do te mjere oštećena da je postavljena daska kako bi lica nesmetano pristupila vodi za piće i toaletima. Umivaonik iz koga neprestano curi voda je u jako lošem stanju, te je pod prekriven vodom.

Unutrašnji zidovi kupatila su neokrećeni sa puno buđi, vlage i prisustvom ustajalog vazduha. Ne postoje osnovni uslovi za tuširanje.

U poluotvorenom odjeljenju, u sklopu soba nalaze se kupatila. U dobrom su stanju, uredna i čista, tako da zatvorenici u ovom dijelu zatvora imaju nesmetani pristup vodi za piće, toaletu i toploj vodi.

4.2.2.2. Pravo na hranu

Obezbijedena su tri obroka dnevno, shodno jelovniku koji se mijenja svakih petnaest dana. Jelovnik je prilagođen potrebama pripadnika različitih konfesija.

Zatvorenici su uglavnom zadovoljni sa količinom i kvalitetom ishrane.

U zatvorenom odjeljenju, hrana se doprema iz kuhinje, postavlja se na pokretna kolica u velikim posudama i razvozi po sobama. Kuvar ispred svake sobe u zatvorenom odjeljenju dijeli porcije na hodniku i dodaje zatvorenicima u sobi.

U poluotvorenom odjeljenju, hrana se ne doprema do soba, nego do pristupnog prolaza gdje zatvorenici uzimaju hranu i odnose ih do stočića u sobama.

4.2.2.3. Higijena

U većem broju soba u zatvorenom odjeljenju, zidovi su neokrečeni, ima vlage i buđi. Osuđenici nastoje da održavaju higijenu u granicama mogućeg, mada je teško obzirom da se radi o prostorijama koje treba renovirati.

Najveći dio osuđenih lica koristi sopstvenu posteljinu koja je uglavnom čista. Nema uslova za pranje veša, tako da se veš šalje kućama na pranje. Jedan dio veša se pere i suši u sobama, što stvara nezdravu mikroklimu.

Za čišćenje i održavanje soba obezbijedena su sredstva od ustanove u dovoljnim količinama. Za ličnu higijenu, uprava obezbjeđuje sapun i toalet – papir, ali po tvrdjenju osuđenika neredovno i u nedovoljnoj količini.

4.2.2.4. Pravo na zdravstvenu zaštitu

Ovo pravo je analizirano u dijelu ovog izvještaja pod tačkom 4.2.2.1.4.

4.2.2.5. Pravo na vjerski život

Ne postoje posebne prostorije predviđene za ispovjedanje vjere i zadovoljenje vjerskih potreba osuđenih lica. Zadovoljene su specifične potrebe u ishrani u odnosu na pripadnike islamske vjeroispovijesti.

4.2.2.6. Pravo na šetnju i rekreaciju

U zatvorenom odjeljenju ima teren na otvorenom, koji se koristi za šetnje. Teren je pravougaonog oblika dužine 20m i širine 4 m. Nije obezbijedena zaštita od atmosferskih padavina i sunca. Na terenu postoje dva koša, sprave za vježbanje (klupe, vratilo i razboj).

Za razliku od zatvorenog, u poluotvorenom odjeljenju u vrijeme obilaska nije postojao prostor za šetnju. Rekonstrukcijom koja je uslijedila nakon obilaska obezbijeden je prostor za šetnju površine 96m², sa pratećim sadržajima (tegovi, skleker i vratilo).

4.2.2.7. Pravo na kontakt sa porodicom i advokatom

Osuđena i prekršajno kažnjena lica ostvaruju pravo, na posjete članova uže porodice, dva puta mjesečno, u trajanju od 60 minuta. Posjete se obavljaju subotom, nedjeljom, državnim i vjerskim praznicima. Pored redovnih posjeta imaju mogućnost na vanrednu posjetu, ako za to postoje opravdani razlozi, po odobrenju ovlaštenog lica, jedan put mjesečno, u trajanju od 30 minuta.

Instalirane su telefonske govornice za potrebe osuđenih lica, koje koriste u predviđenim vremenskim terminima.

4.2.2.8. Kućni red

Iz razgovora sa osuđenicima obaviješteni smo da prilikom ulaska u Zatvoru osuđena lica su upoznata o pravima i obavezama koja su utvrđena kućnim redom, odnosno Pravilnikom o kućnom redu za izvršenje kazni zatvora.

4.2.2.9. Zlostavljanje

U razgovoru prilikom obilaska osuđena lica su se izjasnila da je odnos službenika prema njima korektan i profesionalan.

Na ovakav zaključak upućuje i podatak, da Zaštitniku, u toku izvještajne godine, nije upućena ni jedna pojedinačna, niti grupna pritužba od strane osuđenih lica, zbog zlostavljanja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.

4.2.2.10. Disciplinske mjere

Disciplinska mjera "**usamljenje**" uglavnom se izriče zbog posjedovanja i korišćenja mobilnog telefona u zatvorenom odjeljenju. Postupak se pravilno vodi, osuđeno lice dobija rješenje o izrečenoj mjeri i redovno se obavlja ljekarski pregled, prije upućivanja na izdržavanje disciplinske mjere usamljenja. Nijedan osuđenik nije imao primjedbi na sprovođenje postupka i izricanje disciplinske mjere.

4.2.2.11. Zaključci i preporuke

Nakon sagledavanja stanja u Zatvoru za kratke kazne u pogledu smještajnih kapaciteta, higijene, ishrane, zdravstvene zaštite, grijanja, ventilacije, osvjetljenja, sanitarnih uslova i uslova za šetnju na otvorenom NPM konstatuje: da u zatvorenom odjeljenju u većem broju soba ima vlage, buđi, zidovi su neokrečeni, kreveti i dušeci su dotrajali.

Brodski pod u jednoj od soba za kolektivni smještaj oštećen je te se nazire zemljana podloga. Stanje u zajedničkom kupatilu je veoma loše, podna keramika je oštećena pa je postavljena daska kako bi osuđena lica pristupila vodi za piće i toaletu.

Polazeći od konstatovanog stanja u Zatvoru za kratke kazne, Zaštitnik kao NPM preporučuje Ministarstvu pravde i Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija da se:

- u zatvorenom odjeljenju u sobama upodobi broj kreveta prema površini shodno odredbama Pravilnika o uslovima koje moraju zadovoljavati prostorije u kojima se smještaju i koje koriste osuđena lica i standardima Evropskih zatvorskih pravila;

- u zatvorenom odjeljenju u sobama obezbijedi neophodan namještaj, kao i potrebne količine duška, jastuka i odgovarajući broj utičnica;
- postojeći brodski pod u skupnoj sobi u zatvorenom odjeljenju zamijeni;
- u zatvorenom odjeljenju rekonstruiše kupatilo;
- obezbijede smještajni uslovi za osuđena lica sa invaliditetom koja koriste invalidska kolica (sanitarni čvor i dr);
- u svim sobama zatvorenog odjeljenja obezbijede adekvatni higijenski uslovi (izolacija od vode i vlage);
- u zatvorenom odjeljenju obezbijedi voda za piće u prostorijama u kojima borave osuđena lica.
- obezbijede uslovi za redovno pranje i sušenje veša;

4.2.3. Zatvor za kratke kazne Podgorica

Obilazak Zatvora za kratke kazne u Podgorici obavljen je u drugoj polovini jula 2013. godine. Uprava Zatvora je odgovorila na dostavljene upitnike, na osnovu kojih smo došli do sledećih podataka:

- da je kapacitet Zatvora 200 mjesta;
- da je u vrijeme obilaska zatečeno 128 osuđenih i prekršajno kažnjenih lica,
- da je popunjenost bila 64%,
- da je smještaj grupni, sa maksimalnim brojem 8 (osam) zatvorenika u jednoj sobi;
- u periodu od 01. januara do polovine decembra 2013. godine izrečeno je 25 disciplinskih mjera, najviše zbog posjedovanja mobilnih telefona;
- da je bio 1 (jedan) slučaj samopovrjeđivanja;
- da je prosječna starost zatvorenika 40 godina, najstariji pritvorenik ima 68, a najmlađi 20 godina;
- da je zatečeno jedno osuđeno lice sa invaliditetom koje koristi invalidska kolica;
- da se prosječna dužina izrečene zatvorske kazne kreće oko 3 (tri) mjeseca, a najduže izrečena kazna 6 (šest) mjeseci;

U odnosu na zaposlene uprava Zatvora je dala sljedeće podatke:

- da je ukupno zaposleno 35 lica, od kojih 3 (tri) lica sa visokom i 32 lica sa srednjom stručnom spremom.
- služba obezbjeđenja ima 29 službenika i svi su sa srednjom stručnom spremom, a sistematizacijom je predviđeno 45 službeničkih mjesta;
- da je rad službe obezbjeđenja organizovan u dvije smjene, u trajanju od po 12 sati (07-19h i 19-07h);
- da u smjeni radi od šest do sedam službenika;
- da služba za tretman ima jednog službenika, a sistematizacijom su predviđena tri službenička mjesta;

4.2.3.1. Materijalni uslovi u Zatvoru za kratke kazne Podgorica

4.2.3.1.1. Uslovi u sobama / samicama

a) Veličina, kapaciteti i opremljenost

Kapacitet i površina u skupnim sobama i samicama je:

- u zatvorenom odjeljenju, u sobi broj 3 (tri), sa osam (8) kreveta, površine 31,40m² i prostorom za sanitarni čvor u sklopu sobe, smješteno je 7 (sedam) lica odnosno 4,48m² po licu i 3,92 m² po krevetu; u sobi broj 12 površine 31,40m² sa 9 (devet) kreveta i prostorom za sanitarni čvor u sklopu sobe, smješteno je 5 (pet) lica odnosno 6,28m² po licu i 3,48 m² po krevetu;
- u poluotvorenom odjeljenju, u sobi broj 7 (sedam) sa 10 kreveta, površine 31,50m² i sanitarnim čvorom u sklopu sobe, smješteno je 7 (sedam) lica odnosno 4,5m² po licu i 3,15m² po krevetu; na spratu, u sobi broj 18, sa 10 kreveta, površine 31,5m² i sanitarnim čvorom u sklopu sobe, smješteno je 8 (osam) lica odnosno 3,93m² po licu i 3,15 po krevetu;

Iz ovih podataka vidljivo je da je u jednom broju soba broj kreveta veći u odnosu na površinu koju predviđaju domaći i međunarodni standardi.

Mnogi od zatvorenika nemaju ormariće za lične stvari pa su prinuđeni da iste nabavljaju o svom trošku ili stvari drže u plastičnim kesama po podu. Takođe, zapažen je nedostatak stolova i stolica.

U ustanovi ni jedna soba nije prilagođena osobama sa invaliditetom koja koriste invalidska kolica, a u vrijeme posjete zatečeno je jedno osuđeno lice koje koristi invalidska kolica.

b) Osvjetljenje, ventilacija i grijanje

U poluotvorenom i zatvorenom odjeljenju prirodno i vještačko osvjetljenje i ventilacija su odgovarajući, a sistem za grijanje je centralni.

c) Sanitarni uslovi

Toaleti se nalaze u sklopu soba uredni su i čisti. Svako krilo u poluotvorenom i zatvorenom odjeljenju ima kupatilo kao zasebnu cjelinu sa više kabina, opremljenim potrebnim sanitarnim uređajima.

4.2.3.2. Pravo na hranu i vodu

U svim odjeljenjima osuđena lica imaju pristup vodi za piće u prostorijama u kojima borave.

Obezbijedena su tri obroka dnevno, prema jelovniku koji se mijenja svakih petnaest dana i prilagođen je potrebama pripadnika različitih konfesija. Jedan broj zatvorenika koji se hrani u sopstvenoj režiji, hranu dobija od kuće. U zatvoru nema posebne kuhinje, već se hrana doprema iz centralne kuhinje KPD-oma Spuž.

U zgradi postoji trpezarija sa linijom gdje su radno angažovana osuđena i prekršajno kažnjena lica.

Na meniju je 8 (osam) specijalnih dijeta, koje se propisuju od strane ljekara kod posebnih zdravstvenih stanja ili potreba zatvorenika.

Zatvorenici su u principu zadovoljni sa količinom i kvalitetom obroka.

4.2.3.3. Higijena

Sve prostorije su okrečene, čiste, suve i higijenski uslovne.

Najveći dio zatvorenika koristi sopstvenu posteljinu koja je uglavnom čista. Nema uslova za pranje veša, tako da se veš šalje kućama na pranje.

Jedan dio veša se pere i suši u zatvorskim sobama u kojima nema uslova za ove potrebe. Za čišćenje i održavanje soba redovno su obezbijeđena sredstva od ustanove, u dovoljnim količinama. Sredstva za ličnu higijenu uglavnom se obezbjeđuju u sopstvenoj režiji zatvorenika.

Po izjavi zatvorenika Uprava ne obezbjeđuje u dovoljnoj količini i redovno sapun i toalet -papir.

4.2.3.4. Pravo na zdravstvenu zaštitu

Od strane nekih osuđenika informisani smo da postoji problem kod obezbjeđenja potrebnih lijekova, pa su prinuđeni da ih sami nabavljaju preko rodbine. Takođe su se požalili da dugo čekaju na specijalističke preglede koji se obavljaju van ustanove.

Radi utvrđivanja relevantnih činjenica, shodno Odluci o obrazovanju savjetodavnog tijela Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, angažovan je stručnjak sudsko medicinske specijalnosti, kao član tima NPM-a.

a) Ambulanta i pregledi zatvorenika

Pregledi zatvorenika se vrše ponedjeljkom i petkom, na osnovu prijave od predhodnog dana. Dnevno se obavi oko 15-ak ljekarskih pregleda. U ambulanti ordinira ljekar specijalista opšte medicine, inače jedini ljekar u ZIKS - u. Za hitne slučajeve, ljekar je dostupan zatvorenicima i ostalim danima, u radno vrijeme.

Dakle, pacijenti koji imaju zdravstvene tegobe koje zahtijevaju hitan ljekarski pregled, bivaju pregledani odmah u ambulanti Zatvora za kratke kazne (ljekar dođe u tu ambulantu, ukoliko nije ponedjeljak i petak; ili pacijenta dovedu do druge ambulante u kojoj toga dana ljekar radi), ali samo ukoliko je potreba za ljekarskim pregledom nastala u radno vrijeme ljekara. Ako je potreba za pregledom nastala van radnog vremena ljekara (tokom popodneva, noći, vikendom, ili praznicima), u tom slučaju medicinski tehničar izvrši inicijalnu prvu pomoć, a potom ga vodi u Urgentni centar Kliničkog centra Crne Gore, gdje se vrši ljekarski pregled i dalja eventualna dopunska dijagnostika.

Ambulanta je opremljena setom za previjanje, aparatom za mjerenje krvnog pritiska, bocom sa kiseonikom, antišok setom, sterilizatorom, te ostalim sitnim inventarom. Van radnog vremena, ambulanta Zatvora za kratke kazne je zaključana.

Ambulanta Istražnog zatvora Podgorica je dostupna i zatvorenicima Zatvora za kratke kazne u slučaju potrebe za rentgenološkim snimanjem, ultrazvučnim pregledom, elektrokardiogramom, utvrđivanjem nivoa glukoze iz kapilarne krvi i inhaliranjem. U toj ambulanti postoji i aparat za laboratorijske analize sa test trakama, koji nije u funkciji zbog visokih troškova pojedinačnih analiza, te se laboratorijske analize rade ili u Domu zdravlja Danilovgrad ili u Kliničkom centru Crne Gore u Podgorici.

Po uputima ljekara ZIKS-a, pacijenti se šalju u zdravstvene ustanove van Zatvora, i to u Dom zdravlja u Danilovgradu ili u Klinički centar Crne Gore u Podgorici, i to po postavljenim indikacijama. Iz intervju sa ordinirajućim ljekarom u Zatvoru može se zaključiti da realizacija zakazanih pregleda u Kliničkom centru Crne Gore nije najbolja i to uglavnom zbog nedostatka vozila za transport pacijenta.

Uvidom u tabelarne podatke o mjesečnim ljekarskim pregledima zatvorenika Zatvora za kratke kazne za 2012. godinu, saznaje se da je prosječan broj upućenih na ljekarske preglede van ZIKS-a, oko 4%

(min 1,8%; max 6,4%). Prema toj statistici, mjesečno se na ljekarske preglede van ZIKS-a uputi oko 4 do 5 zatvorenika.

b) Apoteka

Apoteka ambulante Zatvora za kratke kazne je snadbjevena sa brojnim lijekovima iz grupe antibiotika, analgoantipiretika, internističkih lijekova i psihijatrijskih lijekova. Lijekovi se nalaze u originalnim kutijama u ormaru, iz kojih se vade i stavljaju na ispregrađivanu paletu koja se potom nosi po sobama radi dijeljenja terapije. Ta paleta se sastoji od oko 100 pojedinačnih pregrada, otvorenih, pri čemu se u svakoj pojedinačnoj pregradi nalazi po oko 50-ak tableta. Pregrade su otvorene i obilježene tako da je jasno u kojoj pregradi se nalazi koji lijek.

Terapijski list piše lekar, i na osnovu njega se zadužuje terapija u centralnoj apoteci ZIKS-a. Tim NPM-a zapaža da nije zabilježen nijedan slučaj da ordinirana terapija - lijekovi nijesu dati.

c) Vođenje medicinske dokumentacije

U ambulanti Zatvora za kratke kazne evidencija pregleda zatvorenika se upisuje u protokolima na standardan način: datum, ime i prezime, dijagnoza i terapija. Postoje tri protokola: protokol povređivanja, protokol redovnih pregleda i protokol psihijatrijskih pregleda.

Zdravstveni kartoni su otvoreni samo za par zatvorenika koji ostvaruju češće posjete ljekarima ili koji su imali neki ozbiljniji zdravstveni problem. Izvršen je uvid u sve zdravstvene kartone.

Ukoliko se pregled zatvorenika ne vrši u ambulanti Zatvora za kratke kazne, već u ambulanti Istražnog zatvora, onda se ti pregledi upisuju u posebne protokole za zatvorenike Zatvora za kratke kazne koji se nalaze u toj ambulanti.

4.2.3.5. Pravo na vjerski život

Obezbijedena je ishrana u skladu sa vjerskim potrebama, ali ne postoje posebne prostorije za ispovijedanje vjere i zadovoljenje vjerskih potreba osuđenika.

4.2.3.6. Pravo na šetnju i rekreaciju

Zatvor ima fudbalsko igralište kao i teren koji ima kružnu pjeskovitu stazu na travnatoj površini koja se koristi za šetnju zatvorenika. Postavljene su klupe za odmor i nadstrešnice za zaštitu od atmosferskih padavina i sunca. Pod jednom od nadstrešnica, nalazi se i teretana sa nekoliko ravnih i kosih klupa, dovoljnim brojem tegova i sprava za vježbanje.

Po izjavama zatvorenika omogućena im je šetnja na otvorenom prostoru u trajanju od po 60 minuta, 2 puta dnevno, ujutru i popodne.

4.2.3.7. Pravo na kontakt sa porodicom i advokatom

Osuđeno lice prima posjete članova uže porodice, dva puta mjesečno, u trajanju od 60 minuta. Posjete se obavljaju subotom, nedeljom, državnim i vjerskim praznicima. Pored redovnih posjeta, postoji mogućnost vanredne posjete, ako za to postoje opravdani razlozi, po odobrenju ovlašćenog lica, jedan put mjesečno, u trajanju od 30 minuta.

U prostoriji predviđenoj za porodične i advokatske posjete, zatvorenici su od posjetilaca odvojeni pregradom i razgovaraju neposredno, šest osuđenika u isto vrijeme. Međutim, zapaža se da u ovakvim uslovima nema mogućnosti za povjerljiv razgovor sa posjetiocima.

Telefonski razgovori se obavljaju preko 10 telefonskih brojeva, u telefonskim govornicama predviđenim samo za tu namjenu, u određenim vremenskim terminima.

4.2.3.8. Kućni red

Po izjava osuđenih lica prilikom dolaska u Zatvor za kratke kazne ova lica se uredno obavještavaju o pravima i obavezama koja su utvrđena kućnim redom, odnosno Pravilnikom o izvršenju kazne zatvora u ZIKS - u, a u prostorijama gdje borave osuđena lica vidno je istaknut Pravilnik o kućnom redu.

4.2.3.9. Zlostavljanje

Po izjavama svih zatečenih osuđenih i prekršajno kažnjenih lica, odnos službenika Zatvora prema njima je korektan i profesionalan.

4.2.3.10. Disciplinske mjere

U toku 2013. godine (zaključno sa 31. julom) izrečeno je 25 disciplinskih mjera "usamljenja". Ova disciplinska mjera uglavnom se izriče zbog posjedovanja mobilnog telefona (zatvoreno odjeljenje).

Postupak se pravilno vodi, osuđeno lice dobija rješenje o izrečenoj disciplinskoj mjeri. Takođe, redovno se obavlja propisani ljekarski pregled, prije upućivanja na izdržavanje mjere.

4.2.3.11. Bezbjednost

Objekat je obezbijeđen unutrašnjim i spoljnim stražarskim obezbjeđenjem. Video nadzorom su pokriveni: prilaz samom objektu, prilazni hodnici, hodnici, kao i prilazi prostorijama za spavanje, zajedničke prostorije, prijemne prostorije za lica koja dolaze u posjetu, odnosno sva lica koja ulaze u zgradu.

4.2.3.12. Radni uslovi za osoblje

Službene prostorije zadovoljavaju potrebne uslove za rad službenih lica.

4.2.3.13. Zaključci i preporuke

Sagledavajući stanje poštovanja ljudskih prava NPM je izvršio ocjenu stanja materijalnih uslova u Zatvoru za kratke kazne u Podgorici, koji se odnose na smještajne kapacitete, higijenu, ishranu, zdravstvenu zaštitu, grijanje, osvjetljenje, ventilaciju, sanitarne uslove i otvoreni prostor za šetnju.

Evidentiran je veći broj kreveta u određenom broju soba, te je neophodno upodobiti broj kreveta u tim sobama sa odredbama Pravilnika o uslovima koje moraju zadovoljavati prostorije u kojima se smještaju i koje koriste osuđena lica i standardima Evropskih zatvorskih pravila.

Takođe, ne postoji posebna namijenjena prostorija za osobe sa invaliditetom koja koriste invalidska kolica, sa pratećim sadržajima.

Zdravstvena zaštita se obezbjeđuje, ali je neophodno stalno prisustvo ljekara.

Polazeći od konstatovanog stanja Zaštitnik kao NPM preporučuje Ministarstvu pravde i Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija da se:

- u sobama upodobi broj kreveta prema površini shodno odredbama Pravilnika o uslovima koje moraju zadovoljavati prostorije u kojima se smještaju i koje koriste osuđena lica i standardima Evropskih zatvorskih pravila.
- obezbijede uslovi za redovno pranje i sušenje veša;
- obezbijede posebne prostorije za zadovoljavanje vjerskih potreba osuđenih lica;
- obezbijedi potreban broj izvršilaca u službi obezbjeđenja i službi za tretman shodno utvrđenoj sistematizaciji;
- obezbijedi dovoljan broj ljekara;
- obezbijede adekvatni uslovi za lica sa invaliditetom, koja koriste invalidska kolica (soba, sanitarni čvor, kupatilo i dr);

4.2.4. Kazнено popravni dom Spuž

4.2.4.1. Uvod

Nacionalni mehanizam za prevenciju torture u cilju sagledavanja poštovanja ljudskih prava osuđenih lica izvršio je obilazak Kazнено popravnog doma Spuž (KPD-oma) u novembru/decembru 2013. godine. Iz razgovora sa Upravom i odgovora na dostavljene upitnike, pribavljeni su sljedeći podaci:

- da je kapacitet smještaja predviđen za 470 lica;
- da je zatečeno 610 lica;
- da je popunjenost bila u vrijeme obilaska 129,78%;
- da je način smještaja grupni;
- da je do 27 osuđenika smješteno u jednoj sobi;
- da preovlađuju osuđena lica zbog krivičnog djela protiv imovine i nedozvoljeno držanje i stavljanje u promet opojnih droga;
- da je u periodu od 01. januara do 20. decembra 2013. godine izrečena 221 disciplinska mjera;
- da je u istom periodu oduzeto 794 predmeta (mobilnih telefona, punjača i improvizovanih bodeža);
- da je bilo 9 (devet) slučajeva samopovrjeđivanja;
- da je prosječna starost osuđenika 30 godina, najstariji 75, a najmlađi 20 godina;
- da je prosječna dužina izrečene kazne jedna do dvije godine, a da je najduža 40 godina;
- da je bilo 2 (dva) kolektivna i 36 pojedinačnih štrajkova glađu u 2013. godini;
- da je ukupno zaposleno 208 lica, od kojih 17 sa visokom, 10 sa višom i 181 lice sa srednjom stručnom spremom;
- da služba obezbjeđenja ima 139 službenika, dok su sistematizacijom predviđena 202 službenička mjesta;
- da je rad službe obezbjeđenja organizovan u dvije smjene, po 24 službenika, u trajanju od po 12 sati (07-19h i 19-07h);
- da služba za tretman ima 18 službenika, od toga 14 sa VSS i 4 (četiri) sa SSS, dok je sistematizacijom predviđeno 29 službeničkih mjesta;
- da služba za rad ima 51 službenika, od kojih 6 (šest) sa VSS, 4 (četiri) sa VŠS i 41 sa SSS.

4.2.4.2. Uslovi u sobama / samicama

4.2.4.2.1. Veličina, kapacitet, opremljenost, osvetljenje, ventilacija, higijena, grijanje i sanitarni uslovi.

Stopa iskorišćenosti kapaciteta u vrijeme obavljenih posjeta, novembar/decembar 2013. godine, je bila 129,78%. Kapacitet je 470 mjesta u kojima je bilo smješteno 610 osuđenih lica.

Veći broj osuđenih lica koristi sopstvenu posteljinu, dostavljenu od strane njihovih porodica. Upoznati smo da imaju na raspolaganju vešeraj, koji je smješten u ženskom odjeljenju KPD-a, shodno unaprijed utvrđenom rasporedu. Opremljen je adekvatnom aparaturom (mašine za pranje i sušenje veša, valjak za peglanje i drugi prateći uređaji). U sklopu vešeraja je magacin za prljav i čisti veš.

a) Paviljon "A"

U prijemnom odjeljenju, u sobi broj I, površine 42m², sa 15 kreveta, smješteno je 7 (sedam) lica, odnosno 6m² po licu a 2,8 m² po krevetu; u sobi broj II površine 20m², sa 6 (šest) kreveta, smješteno je šest 6 (lica), odnosno 3,33m² po licu i krevetu;

U prizemlju, desno krilo soba broj I, površine 57m², sa 24 kreveta, smješteno je 14 lica, odnosno 4,07m², po licu a 2,37 m² po krevetu; soba broj II površine 43,8m², sa 14 kreveta, smješteno je 9 (devet) lica, odnosno 4,86m² po licu a 3,12 m² po krevetu;

U prizemlju lijevo krilo soba I površine 57m², sa 28 kreveta, smješteno je 26 lica, odnosno 2,19m² po licu a 2,03 m² po krevetu; soba broj II površine 32m² sa 11 kreveta, smješteno je 10 lica, odnosno 3,2m² po licu a 2,90 m² po krevetu;

U prizemnom dijelu paviljona i prijemnog odjeljenja, stanje u šest soba zabrinjava, jer je prekomjeran broj kreveta u sobama u odnosu na standarde Evropskih zatvorskih pravila, koja predviđaju 4m² po licu. Zbog prenaseljenosti u ovim sobama se osjećao ustajali miris i nedostatak cirkulacije vazduha.

Prirodno i vještačko osvetljenje je obezbijeđeno na adekvatan način.

Ovaj paviljon se razlikuje od ostalih paviljona u pogledu načina obezbjeđivanja grijanja individualnim radiatorima.

Kupatila i toaleti su renovirani, opremljeni, čisti i dostupni osuđenim licima bez ograničenja.

U vrijeme obilaska renoviranje i adaptacija prijemnog odjeljenja je bila u toku.

b) Paviljon "B"

U prizemlju desno krilo soba broj V površine 20m² sa 6 kreveta, smješteno je 3, odnosno 6,66m² po licu a 3,33 m² po krevetu, soba broj IX površine 23m² sa 6 kreveta, smješteno je 4 lica, odnosno 5,75m² po licu i 3,83 m² po krevetu.

Sobe su uredne, okrečene i čiste. U okviru svake sobe nalazi se sanitarni čvor, koji je u zadovoljavajućem stanju. Osuđena lica imaju nesmetani pristup vodi za piće. U svakom krilu ovog paviljona postoji zasebna prostorija - trpezarija sa dnevnim boravkom, gdje lica nesmetano provode vrijeme.

U svim sobama je obezbjeđeno prirodno i vještačko osvjetljenje.

Za razliku od paviljona "A", ovdje je zastupljeno centralno grijanje kao i u ostalim paviljonima KPD-a.

U prizemnom dijelu i na spratu u svakom krilu postoje opremljena kupatila. Higijenska sredstva su obezbjeđena u dovoljnim količinama.

c) Paviljon "D"

Sve sobe u ovom paviljonu imaju površinu od po 16m² sa po 4 kreveta i isti broj lica, odnosno da po licu i krevetu pripada 4m², računajući i prostor koji zauzima sanitarni čvor .

Sobe u ovom paviljonu su čiste, okrečene i bez vlage. Obezbiđeno je prirodno i vještačko osvjetljenje. Međutim, zapažen je nedostatak adekvatne ventilacije u sanitarnim čvorovima.

Desno i lijevo krilo prizemnog dijela i na spratu, ima opremljena i uredna kupatila.

d) Paviljon "C"

U sobi broj VII površine 28,2m², sa 6 (šest) kreveta, smješteno je 5 (pet) lica, odnosno 6.54m² po licu a 4,7 m² po krevetu.

U ovom paviljonu su smještena osuđena lica, koja su prilikom prijema klasifikovana u III i IV klasifikacionu grupu. Sanitarni čvor je sastavni dio soba i osuđena lica imaju nesmetani pristup vodi za piće.

Higijenu u sobama održavaju osuđena lica. Sredstva za održavanje higijene dobijaju sedmično od strane uprave KPD-a, u dovoljnim količinama.

Kupatilo se nalazi u sklopu objekta, kao posebna cjelina.

Prozori u sobama su dovoljno veliki i omogućavaju zadovoljavajuće prodiranje prirodne svjetlosti i cirkulaciju vazduha.

e) Disciplinsko odjeljenje:

- U disciplinskom odjeljenju se nalaze 8 (osam) prostorija, površine od po 9,2m², sa sanitarnim čvorom. Svaka samica ima zaseban prostor za šetnju površine 19,8 m². Sobe su opremljene fiksiranim krevetom, stolom i stolicom.

Zapažen je nedostatak svježeg vazduha jer sobe nemaju prozora, već postoje samo svjetlarnici prema hodniku. Obezbiđena je vještačka ventilacija.

Sanitarni čvorovi u sklopu samica, snabdjeveni su potrebnim sanitarnim uređajima i uredno održavani.

Komunikacija sa službom obezbjeđenja se obavlja putem interfona, a svaka samica je pokrivena video nadzorom.

f) Paviljon "E"

Odjeljenje za maloljetnike se nalazi u prizemlju – soba broj 5, površine 25,6m² sa 4 (četiri), odnosno 6,4 m² po krevetu. Nije zatečeno ni jedno lice. Sanitarni čvor je u sklopu sobe.

Na prvom spratu su smještena osuđena lica za krivična djela iz oblasti bezbjednosti saobraćaja. Na ovom spratu jedna od soba broj 7, površine je 16m², sa 4(četiri) kreveta, smješteno je 4 (četiri) lica, odnosno 4m² po licu a 4 m² po krevetu. Sanitarni čvor smješten je u sklopu sobe.

Sva osuđena lica, imaju nesmetani pristup vodi za piće. Sobe su osvijetljene prirodnim i vještačkim osvjetljenjem.

Kupatila kao posebne cjeline u prizemlju i na spratu opremljena su sanitarnim uređajima.

i) Paviljon "F"

U prizemlju soba broj 4, površine 16m², sa 6 (šest) kreveta, smješteno je 6 (šest) lica, odnosno 2,66m² po licu a 2,66m² po krevetu. Sanitarni čvor je u sklopu sobe.

Na spratu u sobi broj 8 površine 34m², sa 10 kreveta, smješteno je 7 (sedam) lica, odnosno 4,85m², po licu a 3,4m² po krevetu. Sanitarni čvor je u sklopu sobe.

U pojedinim sobama konstatovana je prenaseljenost i po broju kreveta i po broju lica smještenih u sobama. Prozori omogućavaju prodor dovoljne količine prirodne svjetlosti i svježeg vazduha.

Kupatila, kao posebne cjeline u prizemlju i na spratu, opremljena su odgovarajućim sanitarnim uređajima.

j) Poluotvoreno odjeljenje:

U prizemlju lijevo krilo soba broj 2, površine 31m² sa 8 (osam) kreveta, smješteno je osam (8) lica, odnosno 3,87m² po licu a 3,87m² po krevetu. Sanitarni čvor je smješten u sklopu sobe.

Na spratu soba broj 14, kvadrature 16m², sa 5 (pet) kreveta, smješteno je 5 (pet) lica, odnosno 3,2m² po licu i 3,2m² po krevetu; soba broj 21 kvadrature 16m² sa 5 (pet), smješteno je 5 (pet) lica, odnosno 3,2m² po licu i 3,2m² po krevetu. Sanitarni čvor je u sklopu soba.

U ovom odjeljenju smještena su osuđena lica klasifikovana u prvu klasifikacionu grupu, i radno angažovana na unutrašnjim ili vanjskim radilištima. U sastavu odeljenja su sporedni objekti - barake i farme. U glavnom objektu odjeljenja izražena je prenaseljenost.

Sobe su čiste, provjetrene a zidovi okrečeni. Sistem tzv. "slobodna vrata"-stalno otvorena vrata, omogućava licima slobodno kretanje unutar glavnog objekta.

Veliki prozori omogućavaju prirodno osvjetljenje, a obezbijeđeno je i vještačko.

Svako krilo u poluotvorenom odjeljenju ima kupatilo kao zasebnu cjelinu sa više kabina, opremljenim potrebnim sanitarnim uređajima.

Osuđena lica od Uprave dobijaju dovoljnu količinu sredstava za održavanje higijene.

k) Žensko odjeljenje:

Ovo odjeljenje sastoji se iz zatvorenog i poluotvorenog odjeljenja. Sve sobe su dobro opremljene, uredne, čiste, prirodno osvijetljene, provjetrene i odaju utisak kućne atmosfere. Svaka soba ima toalet. Obezbijeđeno je vještačko osvijetljenje i parno grijanje.

Dnevni boravak je adekvatno opremljen namještajem sa kuhinjskim elementima i aparatima za domaćinstvo.

Kupatilo je zajedničko za osuđenice iz zatvorenog i poluotvorenog odjeljenja. Ima dovoljan broj kabina, čisto je, uredno i dostupno je cjelodnevno. U kupatilu se nalazi veš mašina, koju koriste osuđenice prema dnevnom rasporedu. U ženskom odjeljenju su dvije prostorije od po 9m² - samice za izvršenje disciplinske mjere „usamljenje„. Samice su opremljene fiksiranim krevetom, stolom i stolicom, a pokriveno su video nadzorom.

Komunikacija sa službom obezbjeđenja se obavlja putem interfona.

4.2.4.2. Pravo na šetnju i rekreaciju

Paviljoni "A","B" i "D" koriste zajednički prostor za šetnju, koji se nalazi u krugu paviljona. Osim betonskih staza za šetnju, osuđenim licima je dostupna teretana, fudbalski i košarkaški teren. Postavljene su klupe za odmor i nadstrešnice za zaštitu od atmosferskih padavina i sunca. Pod jednom od nadstrešnica, smještena je teretana sa dovoljnim brojem sprava za vježbanje. Od osuđenih lica upoznati smo da se poštuje pravo na dvočasovni boravak na otvorenom.

Paviljon "C" ima poseban prostor za šetnju osuđenih lica, površine oko 100m², sa betonskom stazom i nekoliko sportskih rekvizita.

Prostor za šetnju u disciplinskom odjeljenju je zaseban za svaku samicu, ne sadrži potrebnu nadstrešnicu za zaštitu od atmosferskih padavina i sunca, niti klupu.

Osuđenici koji izvršavaju disciplinsku mjeru - usamljenje imaju mogućnost za šetnju, dva puta dnevno po jedan sat.

Paviljon "E" ima posebno prostrano - dvorište, sa betonskom stazom, klupama, nadstrešnicama, teretanom i dovoljnim brojem sportskih rekvizita.

Paviljon "F" ima uređeno dvorište, sa betonskom stazom, klupama za odmor, teretanom sa nadstrešnicom i dovoljnim brojem sportskih rekvizita.

U poluotvorenom odjeljenju postoji mogućnost korišćenja sportskih terena smještenih iza zgrade (fudbalsko igralište i teretana). Ispred zgrade nalazi se uređeni dvorišni teren za šetnju, sa klupama za odmor.

Za razliku od ostalih paviljona, osuđena lica u ovom odjeljenju i drugim objektima koji pripadaju poluotvorenom odjeljenju, imaju nesmetan cjelodnevni pristup sportskim terenima i dvorištu.

U ženskom odjeljenju sve sobe izlaze na zajedničko dvorište sa betonskom stazom za šetnju i klupama za odmor.

U okviru ove cjeline postoji posebna prostorija koja se u jednom dijelu koristi za posjete, opremljena stolovima i stolicama, dok su u drugom dijelu smješteni uređaji za vježbanje, sto za stoni tenis, koji se može koristiti na otvorenom.

U disciplinskom dijelu ženskog odeljenja prostor za šetnju je prekriven nadstrešnicom i obezbijeđen je video nadzorom.

U razgovoru sa osuđenicama, koje su izdržavale disciplinsku kaznu, ukazano nam je, da im je bila omogućena šetnja dva puta dnevno po jedan sat.

4.2.4.3. Pravo na bračne posjete

Na nivou KPD-oma postoje tri prostorije namijenjene za bračne posjete. Uslovi u ovim prostorijama su nezadovoljavajući, zidovi su neokrećeni vidljivo je prisustvo vlage, a kreveti i ormari su dotrajali.

U sklopu ovih prostorija nalazi se kupatilo sa sanitarnim čvorom. Grijanje i hlađenje je regulisano klima uređajima.

4.2.4.4. Pravo na hranu i vodu

Osuđena lica imaju tri obroka dnevno, shodno jelovniku koji se mijenja svakih 15 dana i prilagođen je potrebama pripadnika različitih konfesija. Obaveza zdravstvene službe je da vrši ljekarski nadzor nad higijenom i ispravnošću hrane. Ljekar svakodnevno kontroliše hranu i svoja zapažanja unosi u posebnu knjigu zapažanja. Svakodnevno se kontroliše higijena prostorija, a jednom sedmično se vrši generalno čišćenje.

Knjiga sa zapažanjima i preporukama ljekara se redovno dostavlja načelniku, koji preduzima mjere za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti.

Osuđena lica u paviljonima "A", "B" i "D" koriste zajedničku trpezariju koja se nalazi u sklopu centralne kuhinje, naizmjenično po linijskom sistemu raspodjele hrane.

Ostalim paviljonima hrana se doprema iz centralne kuhinje u specijalnim posudama tzv. manjerke. Određeni broj zatvorenika se hrani u sopstvenoj režiji.

Sva osuđena lica imaju nesmetan pristup vodi za piće u svako doba dana.

4.2.4.5. Pravo na zdravstvenu zaštitu

Od strane nekih osuđenika informisani smo da postoji problem kod obezbjeđenja potrebnih lijekova, pa su prinuđeni da ih sami nabavljaju preko rodbine. Takođe su se požalili da dugo čekaju na specijalističke preglede koji se obavljaju van ustanove.

Radi utvrđivanja relevantnih činjenica, shodno Odluci o obrazovanju savjetodavnog tijela Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, angažovan je stručnjak sudsko medicinske specijalnosti, kao član tima NPM-a.

a) *Ambulanta i pregledi zatvorenika*

U KPD-omu postoje pet ambulanti, od kojih ambulanta u "A" paviljonu pruža zdravstvenu zaštitu za paviljone "A", "B", "C" i disciplinsko odjeljenje. Ambulanta u "D" paviljonu pruža zdravstvenu zaštitu za "D" paviljon, posebna ambulanta za žensko odjeljenje; ambulanta za "E", "F" paviljone i odjeljenje za maloljetnike, koja je u sklopu "F" paviljona i ambulanta poluotvorenog odjeljenja. Sve ambulante su opremljene standardnom medicinskom opremom: setom za previjanje, aparatom za mjerenje krvnog pritiska, bocom sa kiseonikom, antišok setom, sterilizatorom i ostalim sitnim inventarom. Sva oprema je u upotrebljivom stanju, ali je dosta dotrajala.

Ambulante smještene u zgradi Istražnog zatvora Podgorica su dostupne i zatvorenicima KPD-oma, u slučaju potrebe za obavljenjem dopunskih dijagnostičkih i/ili terapijskih procedura. U slučaju potrebe dostupni su i pregledi ljekara iz zdravstvenih ustanova van ZIKS-a.

U ZIKS-u ordiniraju: dva ljekara, jedan stomatolog, jedan fizijatar i 13 medicinskih tehničara. Pored stalno zaposlenih, angažovani su honorarno tri doktora i to: dva puta nedeljno specijalista neuropsihijatar, jednom nedeljno internista i radiolog. Radno vrijeme ambulanti je od 07-15 h, dok je zdravstvena zaštita van radnog vremena, po procjeni medicinskih tehničara, obezbijedena u zdravstvenim ustanovama.

Zatvorenicama ženskog odjeljenja omogućen je pregled ginekologa, ali u zdravstvenim ustanovama van ZIKS-a.

Po uputima ljekara ZIKS-a, ukoliko je indikovano, pacijenti se šalju u zdravstvene ustanove van zatvora, i to u Dom zdravlja u Danilovgradu ili u Klinički centar Crne Gore u Podgorici.

b) *Apoteka*

Apoteke ljekarskih ambulanti snadbjevene su brojnim ljekovima iz grupe antibiotika, analgoantipiretika, internističkih ljekova i psihijatrijskih. Ljekovi se čuvaju u originalnim kutijama u ormaru. Terapija se dijeli iz palete na kojoj su prethodno sortirani potrebni za dnevnu terapiju. Paleta se sastoji od oko 100 pojedinačnih pregrada, otvorenih (u pojedinim ambulantama su palete i zatvorene), pri čemu se u svakoj pojedinačnoj pregradi nalazi po 50-ak tableta. Pregrade su obilježene tako da je jasno u kojoj pregradi se nalazi koji lijek, ali ne postoje posebne pregrade za pojedinačnu terapiju.

c) *Vođenje medicinske dokumentacije*

Vođenje medicinske dokumentacije nije centralizovano (nije uspostavljena jedinstvena kartoteka). Svaka ambulanta ima sopstveni protokol. Pacijenti mogu biti pregledani u raznim ambulantama, po indikaciji trenutnom radnom mjestu ljekara, pa se zdravstveni kartoni zatvorenika mogu zadržati i van ambulante njegovog paviljona.

Tokom višednevnog štrajka glađu u prvom tromjesječju 2013. godine, u posebnom protokolu su upisani svi zatvorenici. Zbog masovnosti, ljekarski pregledi su obavljani samo u pojedinačnim slučajevima.

4.2.4.6. Pravo na kontakt sa porodicom i advokatom

Zatvorenici imaju pravo na redovne posjete porodice dva puta mjesečno u trajanju od 1 sat i vanrednu posjetu u trajanju od pola sata.

Paviljoni "A", "B", "C", "D" i disciplinsko odjeljenje, koriste zajedničku prostoriju, koja se nalazi u okviru okvira Upravne zgrade KPD-oma. Prostorija je opremljena sa klupama i zajedničkim stolom duž čitave prostorije koji je dijeli na pola i odvaja posjetioce od zatvorenika.

Paviljoni "E" i "F" koriste zajedničku prostoriju za posjete, opremljenu neophodnim namještajem i pokrivenu video nadzorom. Zatvorenici su od posjetilaca odvojeni pregradom i razgovaraju neposredno.

Žensko odjeljenje ima posebnu prostoriju za posjete, opremljenu sa dva stola i nekoliko stolica. U sklopu Upravne zgrade postoji posebna prostorija namijenjena za posjete osuđenim licima u poluotvorenom odjeljenju. Opremljena je sa više stolova i stolica, u kojoj osuđenici neposredno komuniciraju sa posjetiocima. Tokom ljetnjeg perioda, za prijem posjeta koristi se prostor na otvorenom.

Osuđena lica mogu obavljati telefonske razgovore na 10 telefonskih brojeva, preko telefonske govornice instalirane za tu svrhu, u predviđenim vremenskim terminima sa mogućnošću biranja brojeva i prema inostranstvu.

4.2.4.7. Služba za tretman

U okviru KPD-oma postoji služba za tretman osuđenih lica, sa zaposlenim psiholozima, specijalnim pedagogima, dipl. pravnicima i druga lica. Uglavnom se obavljaju individualni, a rjeđe grupni razgovori sa osuđenim licima. Tretman se sprovodi kroz individualni rad prema potrebama pojedinačnog osuđenika. Osuđenik se usmjerava da mijenja stavove, jača moral, fleksibilnost i ponaša se u skladu sa društveno prihvatljivim normama.

Zavod ne posjeduje prostorne ni kadrovske mogućnosti za organizovanje obrazovnog procesa u samoj ustanovi, jer nema ovlašćenja za pružanje te vrste tretmana.

Broj realizatora tretmana odnosno "profesora", kako ih osuđena lica nazivaju, je nedovoljan. Jedan realizator pokriva 100 ili više osuđenih lica.

4.2.4.8. Pravo na rad

Radno angažovanje osuđenih lica se vrši u skladu sa radnim kapacitetima Zavoda i psihofizičkim karakteristikama, vještinama i afinitetima osuđenika prema određenom poslu. Radno je angažovano 188 osuđenih lica, od kojih su 10 žene. Sredstva za rad su prilično zastarjela.

Postoji veliko interesovanje osuđenih lica za radnim angažmanom. Osim radne terapije na taj način zarađuju određena sredstva za lične potrebe.

4.2.4.9. Pravo na vjerski život

Svi osuđenici imaju pravo na vjerski život. To pravo se ostvaruje bez posebnih procedura. Međutim, ne postoji posebno namijenjena prostorija za upražnjavanje vjerskih obreda, već se koriste trpezarija centralne kuhinje i druge slobodne prostorije.

Pripadnicima islamske vjeroispovijesti obezbijedena je ishrana u skladu sa vjerskim potrebama.

4.2.4.10. Korišćenje biblioteke

U svakoj organizacionoj cjelini postoji ogranak zatvorske biblioteke, koja ima manji broj knjiga.

Biblioteke su snabdijevane literaturom na više jezika i svaka sadrži od 1500 - 2000 primjeraka, uglavnom starih izdanja. Biblioteka u ženskom odjeljenju je najbolje snabdijevana a ima i kompjuter.

4.2.4.11. Kućni red

Prema izjavama osuđenih lica prilikom prijema u prijemnom odjeljenju osuđena lica se upoznaju sa pravima i obavezama predviđenim Pravilnikom o bližem načinu izvršenja kazni zatvora u ZIKS-u.

4.2.4.12. Zlostavljanje

Prema podacima dobijenim od uprave KPD-ma, nije bilo slučaja upotrebe sredstva prinude, a osuđena lica nisu imala primjedbe na odnos službenika prema njima, već su ga ocijenili kao korektan i profesionalan.

4.2.4.13. Disciplinske mjere

Disciplinska mjera "usamljenje" uglavnom se izriče zbog posjedovanja i korišćenja mobilnog telefona. Ukupno je izrečena 221 disciplinska mjera usamljenja.

Postupak se pravilno vodi, osuđenik dobija rješenje o izrečenoj disciplinskoj mjeri. Takođe, redovno se obavlja propisani ljekarski pregled, a u nekim slučajevima, zbog zdravstvenih razloga osuđenika, rješenje o izrečenoj disciplinskoj mjeri se ne izvršava.

4.2.4.14. Bezbjednost

Svi objekti obezbjeđeni su unutrašnjim i spoljnim stražarskim obezbjeđenjem. U svim paviljonima unutrašnje zajedničke prostorije su pokrivene video nadzorom, kao i prijemna prostorija za lica koja dolaze u posjetu, odnosno lica koja ulaze u zatvoreni dio KPD-oma, prilaz objektima ženskog odjeljenja, paviljona "E" i "F", kao i poluotvorenog odjeljenja.

Izuzetak je paviljon "A" i to: prilaz samom objektu, prilazni hodnici, hodnici, dnevni boravci i prilazi prostorijama za spavanje, koji nije pokriven video nadzorom.

4.2.4.15. Radni uslovi i obuka za osoblje

Radni uslovi u službenim prostorijama zadovoljavaju minimum uslova potrebnih za rad. Ustanova je sačinila program obuke službenika i to: početne, dodatne i specijalističke obuke.

4.2.4.16. Zaključci i preporuke

Nacionalni preventivni mehanizam sagledavajući poštovanje ljudskih prava, izvršio je ocjenu stanja materijalnih i drugih uslova u Kazneno popravnom domu Spuž, u pogledu: smještajnih kapaciteta, higijene, ishrane, zdravstvene zaštite, osvjetljenja, ventilacije, grijanja, sanitarnih uslova i otvorenog prostora za šetnju.

Nedostatak prostora i prenaseljenost, je pitanje koje zabrinjava i potrebno ga je riješiti u doglednoj budućnosti. Ovaj problem je posebno izražen u paviljonu "A", a evidentan je i u paviljonima B", F" i glavnom objektu poluotvorenog odjeljenja, iako uprava preduzima mjere za ublažavanje prenaseljenosti.

NPM ukazuje na neadekvatne uslove u prostorijama za bračne posjete.

Materijalni uslovi u dijelu Zavoda nisu još uvijek usklađeni sa standardima.

Takođe, nedovoljan broj zaposlenih službenih lica se nepovoljno odražava na proces rada i ukupne uslove.

Polazeći od konstatovanog stanja, Zaštitnik kao NPM preporučuje Ministarstvu pravde i Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija da se:

- u sobama upodobi broj kreveta prema površini shodno odredbama Pravilnika o uslovima koje moraju zadovoljavati prostorije u kojima se smještaju i koje koriste osuđena lica i standardima Evropskih zatvorskih pravila;
- obezbijede posebne prostorije za vjerske obrede;
- adaptiraju i adekvatno opreme prostorije za bračne posjete;
- obezbijedi potreban broj izvršilaca zdravstvene službe shodno utvrđenoj sistematizaciji;
- obezbijedi potreban broj izvršilaca u službi obezbjeđenja shodno utvrđenoj sistematizaciji;
- poveća broj realizatora tretmana u sektoru za tretman i resocijalizaciju osuđenih lica, u skladu sa aktom o sistematizaciji;
- da se uvede smjenski rad ljekara;
- da se obezbijedi centralizacija i elektronsko vođenje zdravstvenih kartona za sva osuđena lica;
- obezbijedi centralno grijanje u paviljonu "A";
- obezbijedi adekvatna ventilacija sanitarnih čvorova u paviljonu "D";
- postave nadstrešnice za zaštitu od sunca i atmosferskih padavina u ženskom odjeljenju, paviljonu "C" i disciplinskom odjeljenju;
- obezbijedi adekvatna ventilacija u samicama za izvršenje disciplinskih mjera.

4.2.5. Kontrolna posjeta Istražnom zatvoru Podgorica

4.2.5.1. Uvodne napomene

U decembru 2012. godine Zaštitnik ljudskih prava i sloboda kao NPM sagledao je poštovanje ljudskih prava pritvorenih lica, izvršio pregled smještajnih i drugih uslova u Istražnom zatvoru u Podgorica i sačinio poseban Izvještaj u kome je Ministarstvu pravde i Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija dao 31 preporuku za unapređenje uslova i stanja.

U decembru 2013. godine, obavljena je kontrolna posjeta radi uvida u stepen ispunjenosti datih preporuka.

4.2.5.2. Konstatovano stanje:

a) Prilikom kontrolne posjete utvrđeno je sledeće stanje:

- obezbijeđen je neophodan namještaj, kao i potrebne količine posteljine, dušeka, jastuka i odgovarajući broj utičnica;
- obezbijeđeni su smještajni uslovi za pritvorenike sa invaliditetom (sanitarni čvor i dr);
- obezbijeđeno je adekvatno vještačko osvjetljenje u sobama, koje omogućava pritvorenicima da čitaju, kao i u sanitarnim prostorijama;
- obezbijeđena je adekvatna ventilacija sanitarnih prostorija;
- obezbijeđeno je funkcionalno i adekvatno sezonsko grijanje soba i samica;

- obezbijeđeno je u kupatilima adekvatno vještačko osvjetljenje, ventilacija i sezonsko grijanje;
- obezbijeđeni su u kupatilima svi potrebni higijenski uslovi;
- obezbijeđeno je kupatilo prilagođeno za osobe sa invaliditetom (koja koriste kolica);
- unaprijeđen je kvalitet kuvane hrane;
- prostorije za distribuciju hrane redovno se kreće, higijena održava i zamijenjuje dotrajali inventar;
- obezbijeđeno je higijensko dopremanje hljeba;
- obezbijeđena je odgovarajuća ishrana u skladu sa vjerskim ubjeđenjima;
- obezbijeđen je higijenski paket shodno Pravilniku o bližem načinu izvršenju pritvora za sve pritvorenike koji za to imaju potrebe;
- u stomatološkim kartonima se vodi evidencija o datoj anesteziji;
- pritvorenici - pacijentima se određuje i obezbjeđuje odgovarajući režim ishrane u skladu sa utvrđenom dijagnozom;
- u zatvorskom bolničkom stacionaru obezbijeđeni su zdravi životni uslovi;
- o prispjeloj novčanoj pošiljci odmah se obaviještava primalac, shodno članu 47 Pravilnika o bližem načinu izvršenja pritvora;
- prostorija - prijavnica broj 2 je adekvatno opremljena

b) Dijelimično su ispunjene preporuke i to:

- povećan je broj izvršilaca ali još uvijek nije u skladu sa utvrđenom sistematizacijom u zdravstvenoj službi;
- dijelom se organizuju radne i druge aktivnosti za pritvorenike u skladu sa Pravilnikom o bližem načinu izvršenja pritvora;

c) Zaštitnik kao NPM konstatuje da je ZIKS učinio značajne napore da ispuni date preporuke, u kratkom periodu od izvršenog pregleda. Od ukupno 31 date preporuke ispunjeno je 18, djelimično su ispunjene 2 (dvije), a nisu ispunjene 11 preporuka.

Stoga Zaštitnik podsjeća na neispunjene preporuke i potrebu da se:

- u sobama i samicama upodobi broj kreveta prema kvadraturi i standardima Evropskih zatvorskih pravila i odredbama Pravilnika o izvršenju pritvora;
- obezbijedi dosljedna primjena Pravilnika o bližem načinu izvršenja pritvora ili njegova izmjena, kako bi se obezbijedili adekvatni uslovi da pritvorenici mogu sami da spremaju hranu;
- u svim sobama i samicama obezbijede adekvatni higijenski uslovi za zdrav život (izolacija od vode i vlage);
- obezbijede uslovi za redovno pranje i sušenje veša;
- obezbijede posebne prostorije za ispovijedanje vjere i zadovoljavanje vjerskih potreba pritvorenika;
- uvede dnevna evidenciju medicinske terapije;
- uvede posebna evidencija zakazanih specijalističkih pregleda u KBC-u, koja će sadržati i podatke o realizaciji i okolnostima, razlozima za eventualno odlaganje;
- ispita eventualni štetni uticaj jonizirajućih zračenja po zdravlje pritvorenika, koje emituju ometači za signal mobilne telefonije;
- za sve pritvorenike obezbijediti propisano trajanje šetnje na otvorenom, od najmanje dva sata dnevno, u prikladnim vremenskim intervalima;
- obezbijede adekvatni uslovi za povjerljiv razgovor pritvorenika sa advokatom;
- svim pritvorenicima, prilikom prijema u Istražni zatvor, uruči primjerak Kućnog reda, na jeziku koji razumiju;

4.2.6. Kontrolna posjeta Specijalne bolnice za psihijatriju dobrota - Kotor

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore je u 2011 godini u okviru svojih nadležnosti izvršio procjenu stanja poštovanja ljudskih prava u Specijalnoj bolnici za psihijatriju u Dobroti - Kotor i ustanovama u kojima su smještena mentalno oboljela lica i djeca sa teškoćama u mentalnom razvoju. Polazeći od zatečenog stanja u ovim ustanovama kao i potrebe šireg sagledavanja problema i potrebe intervencije nadležnih organa, sačinio Poseban izvještaj o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama, koji je usvojen u Skupštini Crne Gore jula 2011.godine.

U izvještajnom periodu (22/24. januara 2013.godine) planiran je i obavljen kontrolni pregled Specijalne bolnice za psihijatriju u Dobroti - Kotor. Cilj obilaska ove ustanove je praćenje i ocjena stepena ispunjenosti preporuka Zaštitnika, datih u Posebnom izvještaju.

Tokom obilaska utvrđeno je da dvije preporuke, iz okvira nadležnosti NPM-a, još uvijek nisu ispunjene. Preporuke su date Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu pravde i ZU Specijalna bolnica za psihijatriju u Dobroti, a odnosile su se na procjenu opravdanosti prekomjerno dugog boravka pacijenata na sociorehabilitacionom odjeljenju i na izmještanje sudskog odjeljenja.

Podsjećamo da je u Posebnom izvještaju konstatovano: da treba uspostaviti odgovarajuće mehanizme koji bi garantovali najadekvatniji tretman pacijenata koja su u isto vrijeme psihijatrijski pacijenti, socijalno ugroženi i bez podrške porodice. Njihov neprimjereno i nepotrebno dug boravak u ovoj ustanovi (10, 20 pa čak i 54 godine) nije prihvatljiv. Njima nije potrebno intenzivno bolničko liječenje, već drugi vid pomoći i socijalne zaštite. Takođe, da bi formiranjem specijalnih službi, savjetovališta, mentalnih ambulanti, dnevnih centara i sl. bio dobar način za pružanje potrebne njege ovim licima.

Nauka iz ove oblasti ukazuje da se ljudi koji imaju problema sa metalnim zdravljem, bolje oporavljaju ako žive u zajednicama, učestvuju u društvenim odnosima sa porodicama i prijateljima, od onih koji su hospitalizovani u psihijatrijskim institucijama.

U odnosu na preporuku za izdvajanje sudsko odjeljenja, Zaštitnik podsjeća da je u svim zemljama u okruženju ovo odjeljenje izdvojeno iz neuropsihijatrijskih bolnica i smješteno je u zatvorskim ustanovama.

4.2.7. Domaće i međunarodne aktivnosti NPM-a

Dana 13. februara 2013. godine Zaštitnik je sa svojim saradnicima primio delegaciju Evropskog komiteta za prevenciju torture i nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT), koju je predvodila g-đa Haritini Dipla, v.d. prvog potpredsjednika Komiteta, u prostorijama institucije. Tom prilikom upoznao je delegaciju CPT sa zakonodavnim okvirom iz oblasti prevencije torture i aktivnostima koji su predhodili uspostavljanju NPM-a.

Predstavnici Zaštitnika kao Nacionalnog preventivnog mehanizma prisustvovali su sastanku predstavnika NPM-a država Albanije, Hrvatske, Makedonije, Crne Gore, Slovenije, Srbije i Bosne i Hercegovine kao posmatrača, održanom 25-26 marta 2013. godine u Beogradu u organizaciji Zaštitnika građana i OEBS Misijom u Srbiji. Tom prilikom je donesena zajednička Deklaracija o saradnji mreže NPM-a Jugoistočne Evrope, koja je integralno data u prilogu ovog Izvještaja.

U organizaciji Misije OEBS-a u Crnoj Gori organizovana je studijska posjeta NPM-a Crne Gore, Ombudsmanu Španije od 08-11. maja 2013. godine u Madridu. Cilj studijske posjete bila je razmjena

iskustava dva NPM-a, kao i zajednička posjeta jednoj od ustanova u nadležnosti NPM-a Španije, u Madridu.

Evropski pokret Crne Gore uz podršku Evropske Unije, Vlade Crne Gore, Ministarstva inostranih poslova Slovačke Republike organizovao je dvodnevnu konferenciju na temu: Uloga Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore kao Nacionalnog preventivnog mehanizma za zaštitu lica lišenih slobode od mučenja i drugih oblika surovog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, u okviru poglavlja 23 Pravosuđe i temeljna prava, 5-6 juna 2013. godine u Podgorici.

Povodom dana torture, u organizaciji Ombudsmana Republike Makedonije, i podršku Evropske Komisije, održana je regionalna konferencija 25 i 26. juna 2013. godine u Skoplju, na kojoj su učestvovali predstavnici NPM Mreže Jugoistočne Evrope. Na konferenciji je posebno naglašeno da je povezivanje u mrežu imperativ za utvrđivanje i postavljanje standarda regionalnih NPM mehanizama.

U saradnji Misije OEBS-a u Srbiji i Zaštitnika građana Republike Srbije, organizovan je Prvi sastanak medicinske grupe Mreže NPM Jugoistočne Evrope, koji je održan 24. i 25. oktobra 2013. godine u Beogradu, na temu "Uloga ljekara u radu NPM". Sa konferencije je proizašao Bilten, pod naslovom „Zajedno protiv torture“, koji je predstavio pozitivna i negativna iskustva u radu NPM-a različitih zemalja, što je značajna pomoć u razvoju ovih mehanizama.

Prilog I

DEKLARACIJA O SARADNJI MREŽA NPM JUGOISTOČNE EVROPE

1. *Imajući u vidu potrebu za uspostavljanjem jače saradnje, razvijajući je na bogatim iskustvima Evropske NPM Mreže, koju su osnovali Savjet Evrope i Evropska unija, Nacionalni mehanizmi za prevenciju torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (u daljem tekstu NPM) Albanije, Crne Gore, Hrvatske, Makedonije, Srbije i Slovenije, na sastanku održanom 25. i 26. marta 2013. godine u Beogradu, saglasili su se da uspostave mrežu NPM zemalja jugoistočne Evrope.*
2. *Naziv mreže je „Mreža NPM jugoistočne Evrope“ (u daljem tekstu: Mreža NPM).*
3. *Osnovni cilj Mreže NPM je uspostavljanje intenzivnije saradnje i razmjena iskustava, ostvarivanje zajedničkog djelovanja među članovima, međusobno pružanje podrške i stvaranje uslova za efikasno sprovođenje mandata NPM utvrđenog Opcionim protokolom uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (Opcioni Protokol).*
4. *Saradnja u okviru Mreže NPM je dobrovoljna.*
5. *Članstvo u Mreži NPM otvoreno je za pristupanje svih NPM država članica Opcionog Protokola u regionu jugoistočne Evrope.*
6. *Mreža NPM otvorena je za saradnju sa organizacijama i udruženjima koja imaju za cilj zaštitu ljudskih prava i borbu protiv torture.*
7. *Mreža NPM će posebno uspostaviti saradnju sa Potkomitetom za prevenciju torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, Evropskim komitetom za sprječavanje mučenja i nečovjećnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, kao i drugim relevantnim međunarodnim tijelima.*
8. *U okviru Mreže NPM razvijaće se saradnja putem redovnih godišnjih sastanaka, tematskih skupova, zajedničkih posjeta mjestima zadržavanja, razmjene znanja, relevantnih dokumenata i drugih informacija.*
9. *Mreža NPM može da formira radne grupe za specifične oblasti svog rada (npr. pravna, zdravstvena itd.).*
10. *Mreža može da formira liste stručnjaka u oblasti prevencije torture.*

11. Mreža NPM će posvetiti pažnju podršci novoformiranim NPM prenošenjem metodologije rada, znanja i iskustava.
12. Sve odluke donose se zajedničkim dogovorom.
13. Članovi Mreže NPM dogovaraju se oko toga koji NPM će u periodu od jedne godine predsjedavati radom Mreže.
14. Predsjedavajući Mreže NPM, ili drugi član koga on odredi, predstavlja Mrežu NPM.
15. Svaki član snosi svoje troškove na ime aktivnosti u okviru Mreže NPM.
16. Mreža NPM može da obezbijedi sredstva za finansiranje određenih aktivnosti od strane eksternih subjekata.
17. Izjava je sačinjena na engleskom i svim jezicima članova Mreže NPM.

Saglasni članovi:

NPM Albanija, Andi Bala

NPM Crna Gora, Petar Ivezić

NPM Hrvatska, Ira Bedrač

NPM Makedonija, Anica Tomšić-Stojkowska

NPM Slovenija, Ivan Šelih

NPM Srbija, Miloš Janković

Takođe saglasan:

Ombudsmen BiH, Ljubomir Sandić

Prilog II

ZAKON O POTVRĐIVAANJU OPCIONOG PROTOKOLA UZ KONVECIJU UN PROTIV TORTURE I DRUGIH SUROVIH, NELJUDSKIH ILI PONIŽAVAJUĆIH KAZNI ILI POSTUPAKA

UKAZ

O PROGLAŠENJU ZAKONA O POTVRĐIVANJU OPCIONOG PROTOKOLA UZ KONVENCIJU PROTIV TORTURE I DRUGIH SUROVIH, NELJUDSKIH ILI PONIŽAVAJUĆIH KAZNI ILI POSTUPAKA

Proglašavam **Zakon o potvrđivanju Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka**, koji je donijela Skupština Crne Gore 23. saziva, na sedmoj sjednici drugog redovnog zasijedanja u 2008. godini, dana 17. decembra 2008. godine.

Predsjednik Crne Gore, **Filip Vujanovic**, s.r.

ZAKON

O POTVRĐIVANJU OPCIONOG PROTOKOLA UZ KONVENCIJU PROTIV TORTURE I DRUGIH SUROVIH, NELJUDSKIH ILI PONIŽAVAJUĆIH KAZNI ILI POSTUPAKA

Član 1

Potvrđuje se Opcioni protokol uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, sačinjen u Njujorku 18. decembra 2002 godine, u originalu na arapskom, kineskom, engleskom, francuskom, ruskom i španskom jeziku.

Član 2

Tekst Opcionog protokola iz člana 1 ovog zakona, u originalu na engleskom jeziku, i u prevodu na crnogorski jezik glasi:

Opcioni protokol uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka

Preambula

Države članice ovog protokola,

Potvrđujući da je tortura neljudsko i drugo surovo, neljudsko ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje zabranjeno i da predstavlja ozbiljno kršenje ljudskih prava,

Ubijedene da su potrebne dalje mjere radi postizanja ciljeva Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka,

Podsjećajući da članovi 2. i 16. Konvencije obavezuju svaku državu članicu da preduzme djelotvorne mjere radi sprječavanja torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka na čitavoj teritoriji pod njenom nadležnošću,

Svjesne da države imaju primarnu odgovornost za implementaciju ovih članova, da je jačanje zaštite lica lišenih slobode i puno poštovanje njihovih ljudskih prava zajednička obaveza svih, i da međunarodna implementirajuća tijela dopunjuju i jačaju nacionalne mjere, Podsjećajući da djelotvorno sprječavanje torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka zahtijeva edukaciju i kombinaciju različitih zakonskih, upravnih, sudskih i drugih mjera,

Podsjećajući takođe da se Svjetska konferencija o ljudskim pravima čvrsto odredila da naponi za iskorjenjivanje torture treba prije svega da budu usmjereni na prevenciju i pozvala da se usvoji opcioni protokol uz Konvenciju čija je namjera da se uspostavi preventivni sistem redovnih posjeta pritvorskim jedinicama,

Ubijedene da se zaštita lica lišenih slobode od torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka može ojačati vansudskim mjerama preventivnog karaktera zasnovanim na redovnim posjetama pritvorskim ustanovama,

Sporazumjele su se o sledećem:

Opšti principi

Član 1

Cilj ovog protokola je da uspostavi sistem redovnih posjeta mjestima gdje se nalaze lica lišena slobode od strane nezavisnih međunarodnih i domaćih tijela, radi prevencije torture i drugih surovih neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka.

Član 2

1. Uspostavlja se Potkomitet za prevenciju torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (u daljem tekstu: Potkomitet za prevenciju) i vršiće funkcije utvrđene ovim protokolom.
2. Potkomitet za prevenciju obavljaće svoje poslove u okvirima utvrđenim Poveljom Ujedinjenih

nacija i rukovodiće se principima i ciljevima iz Povelje, kao i normama Ujedinjenih nacija koje se odnose na postupanje sa licima lišenim slobode.

3. Isto tako, Potkomitet za prevenciju rukovodiće se principima povjerljivosti, nepristrasnosti, neselektivnosti, univerzalnosti i objektivnosti.
4. Potkomitet za prevenciju i države članice sarađivaće u implementaciji ovog protokola.

Član 3

Svaka država članica uspostaviće, odrediti ili imati jedno ili više tijela na nacionalnom nivou koja vrše posjete radi prevencije torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (u daljem tekstu: nacionalni mehanizam za prevenciju).

Član 4

1. U skladu sa ovim protokolom, svaka država članica dozvoliće posjete, od strane mehanizama navedenih u čl. 2. i 3. svakom mjestu pod njenom nadležnošću i upravom gdje se nalaze ili se mogu nalaziti lica lišena slobode bilo po osnovu naredbe izdate od strane državnog organa ili na njegov podsticaj, ili uz njenu saglasnost ili pristanak (u daljem tekstu: pritvorske ustanove). Ove posjete preduzimaće se u namjeri da se ojača, ukoliko je potrebno, zaštita ovih lica od torture i drugih surovih neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka.
2. U smislu ovog protokola lišavanje slobode znači bilo koji oblik pritvora ili zatvaranja ili stavljanje lica u javno ili privatno mjesto čuvanja, koje to lice prema odluci sudskog, upravnog ili drugog tijela ne može da napusti svojevrijedno.

Potkomitet za prevenciju

Član 5

1. Potkomitet za prevenciju sastoji se od 10 članova. Nakon pedesete ratifikacije ili pristupanja ovom protokolu, broj članova Potkomiteta za prevenciju povećaće se na 25.
2. Za članove Potkomiteta biraju se lica visokih moralnih kvaliteta, sa dokazanom stručnošću u oblasti pravosuđa, posebno krivičnog prava, zatvorske ili policijske uprave, ili u drugim oblastima koje imaju veze sa postupanjem sa licima lišenim slobode.
3. Prilikom sastavljanja Potkomiteta odgovarajuća pažnja biće data ravnomjernoj geografskoj raspodjeli i zastupljenosti različitih civilizacija i pravnih sistema država članica.
4. Prilikom njegovog sastavljanja pažnja će takođe biti posvećena izbalansiranoj zastupljenosti polova na osnovu principa jednakosti i nediskriminacije.
5. Država članica ne može imati više od jednog člana Potkomiteta.
6. Članovi Potkomiteta obavljaju svoju dužnost kao pojedinci, nezavisno i nepristrasno i biće na raspolaganju da efikasno obavljaju svoje dužnosti u Potkomitetu.

Član 6

1. Svaka država članica može predložiti, u skladu sa stavom 2, do dva kandidata koji ispunjavaju uslove navedene u članu 5, i uz predlog će dostaviti detaljne podatke o kvalifikacijama kandidata.
2. (a) Kandidati moraju biti državljani r.eke od država članica ovog protokola.
(b) Najmanje jedan od dva kandidata mora biti državljanin države koja ga kandiduje.
(c) Ne može se kandidovati više od dva državljanina jedne iste države članice.
(d) Prije nego što država članica kandiduje državljana druge države članice mora da zatraži i dobije saglasnost te države članice.
3. Najkasnije pet mjeseci prije datuma sastanka država članica na kome će se izvršiti izbor, generalni sekretar Ujedinjenih nacija uputiće dopis državama članicama pozivajući ih da dostave imena svojih kandidata u roku od tri mjeseca. Generalni sekretar će dostaviti spisak

sačinjen po abecednom redu svih lica koja su na taj način predložena, navodeći koje su ih države članice kandidovale.

Član 7

1. Članovi Potkomiteta za prevenciju biraju se na sledeći način:
 - (a) prvenstveno će se uzimati u obzir ispunjenje uslova i kriterijuma iz člana 5. ovog protokola;
 - (b) prvi izbor izvršiće se najkasnije šest meseci nakon stupanja na snagu ovog protokola;
 - (c) države članice biraju članove Potkomiteta tajnim glasanjem;
 - (d) izbori za članove Potkomiteta održaće se na sjednici država članica koja se održava svake dvije godine, a koju saziva generalni sekretar Ujedinjenih nacija. Na tim sjednicama, gdje kvorum čine dvije trećine država članica, u Potkomitet će se izabrati lica koja dobiju najveći broj glasova i apsolutnu većinu glasova prisutnih predstavnika zemalja članica koji glasaju.
2. Ukoliko, tokom izbornog postupka, dva državljanina jedne države članice ispunjavaju uslove za imenovanje u Potkomitet za prevenciju, imenovaće se kandidat koji je dobio veći broj glasova. Kada državljani dobiju isti broj glasova, primijenije se sledeći postupak:
 - (a) kada je samo jedan kandidovan od strane države članice čiji je državljanin, taj kandidat postaje član Potkomiteta za prevenciju;
 - (b) kada su oba kandidata državljani države članice koja ih kandiduje, održaće se posebno tajno glasanje radi utvrđivanja koji će od kandidata biti imenovan za člana;
 - (c) kada nijednog od kandidata nije kandidovala država članica čiji su oni državljani, održaće se posebno tajno glasanje radi utvrđivanja koji će od njih biti imenovan za člana.

Član 8

U slučaju smrti ili ostavke člana Potkomiteta ili ukoliko iz nekog drugog razloga nije u mogućnosti da obavlja svoje dužnosti, država članica koja je kandidovala tog člana imenuje drugo podobno lice, koje posjeduje kvalifikacije i ispunjava uslove navedene u članu 5, imajući u vidu potrebu za ravnomjernom zastupljenošću različitih oblasti stručnosti, koje će obavljati tu funkciju do sledeće sjednice država članica, a uz saglasnost većine država članica. Smatra se da je saglasnost data ukoliko se polovina ili više od polovine država članica ne izjasne negativno u roku od šest nedjelja po dobijanju obavještenja od generalnog sekretara Ujedinjenih nacija o predloženom imenovanju.

Član 9

Članovi Potkomiteta za prevenciju biraju se na period od četiri godine. Mogu biti ponovo izabrani još jedanput ukoliko budu ponovo kandidovani. Mandat polovine izabranih članova prestaje po isteku dvije godine; odmah nakon prvog izbora, imena ovih članova biće određena žrebom od strane predsjedavajućeg sjednice navedene u članu 7. stav 1(d).

Član 10

1. Potkomitet za prevenciju bira svoje funkcionere na period od dvije godine. Oni mogu biti ponovo izabrani.
2. Potkomitet za prevenciju donosi svoj poslovnik. Ovim poslovnikom se između ostalog propisuje da:
 - a) polovina plus jedan član konstituiše kvorum;
 - b) Potkomitet za prevenciju donosi odluke većinom glasova prisutnih članova;
 - c) sjednice Potkomiteta za prevenciju održavaju se bez prisustva javnosti.
3. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija saziva prvu sjednicu Potkomiteta za prevenciju. Vrijeme održavanja sledećih sjednica se utvrđuje Poslovnikom. Potkomitet za prevenciju i Komitet protiv torture održavaće svoje sjednice istovremeno najmanje jedanput godišnje.

Mandat potkomiteta za prevenciju

Član 11

Potkomitet za prevenciju:

- a) obilazi mjesta navedena u članu 4. i daje preporuke državama članicama u vezi sa zaštitom lica lišenih slobode od torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;
- b) u odnosu na nacionalne mehanizme za prevenciju:
 - i. daje savjete i pomaže države članice, kada je to potrebno, u njihovom uspostavljanju;
 - ii. održava direktan i, ukoliko je potrebno, povjerljiv kontakt sa nacionalnim mehanizmima za prevenciju i pruža im obuku i tehničku pomoć u cilju jačanja njihovih kapaciteta;
 - iii. pruža im savjete i pomoć u procjeni potreba i sredstava potrebnih za jačanje zaštite lica lišenih slobode od torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;
 - iv. daje preporuke i zapažanja državama članicama u cilju jačanja kapaciteta i mandata nacionalnih mehanizama za prevenciju torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;
- c) saraduje u cilju prevencije mučenja uopšte sa odgovarajućim tijelima Ujedinjenih nacija kao i sa međunarodnim, regionalnim i domaćim institucijama i organizacijama koje rade na jačanju zaštite lica od torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka.

Član 12

Da bi se Potkomitetu za prevenciju omogućilo da izvrši svoj mandat na način naveden u članu 11, države članice preuzimaju obavezu:

- a) da prime Potkomitet za prevenciju na svoju teritoriju i da mu omoguće pristup svim pritvorskim ustanovama kako je definisano članom 4. ovog protokola;
- b) da dostave sve relevantne informacije koje Potkomitet za prevenciju može tražiti radi procjene potreba i mjera koje treba usvojiti radi jačanja zaštite lica lišenih slobode od torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;
- c) da podstiču i olakšavaju kontakte između Potkomiteta za prevenciju i nacionalnih mehanizama za prevenciju;
- d) da razmatraju preporuke Potkomiteta za prevenciju i da stupe u dijalog sa istim o mogućim implementacionim mjerama.

Član 13

1. Potkomitet za prevenciju uspostaviće, u početku žrebom, program redovnih posjeta državama članicama radi ispunjenja svog mandata kako je utvrđeno članom 11.
2. Potkomitet za prevenciju će, nakon konsultacija, o ovom programu obavijestiti države članice da bi ove mogle, bez odlaganja, da izvrše praktične pripreme u cilju realizacije ovih posjeta.
3. Posjete vrše najmanje dva člana Potkomiteta za prevenciju. Ove članove mogu pratiti, ukoliko je potrebno, i eksperti sa dokazanim stručnim iskustvom i znanjem u oblastima koje pokriva ovaj protokol, koji će biti odabrani sa spiska stručnjaka koji je pripremljen na osnovu pre- dloga država članica, Kancelarije Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava i Centra Ujedinjenih nacija za prevenciju međunarodnog kriminala. U pripremi spiska, države članice mogu da predlože najviše pet domaćih stručnjaka. Država članica u kojoj se posjeta vrši može odbiti uključivanje određenog eksperta, nakon čega će Potkomitet za prevenciju predložiti drugog stručnjaka.
4. Ukoliko Potkomitet za prevenciju smatra to odgovarajućim, može da predloži kraću naknadnu posjetu nakon redovne posjete.

Član 14

1. Da bi se Potkomitetu za prevenciju omogućilo da ispuni svoj mandat, države članice ovog protokola su saglasne da mu pruže:
 - a) neograničen pristup svim informacijama u vezi s brojem lica lišenih slobode u pritvorskim ustanovama definisanim članom 4, kao i brojem takvih mjesta i njihovom lokacijom;
 - b) neograničen pristup svim informacijama koje se odnose na postupanje s tim licima kao i o uslovima pritvora;
 - c) u skladu sa stavom 2, dolje u tekstu, neograničen pristup svim pritvorskim ustanovama i njihovim instalacijama i objektima;
 - d) mogućnost da nasamo razgovaraju sa licima lišenim slobode bez svjedoka, bilo lično ili uz pomoć prevodioca ukoliko se smatra potrebnim, kao i sa bilo kojim drugim licem za koje Potkomitet za prevenciju vjeruje da može da pruži relevantne informacije;
 - e) slobodu izbora mjesta koja želi da posjeti i lica sa kojima želi da obavi razgovor.
2. Protivljenje posjeti određenoj pritvorskoj ustanovi se može istaći isključivo na osnovu hitnih i izuzetnih potreba državne odbrane, javne bezbjednosti, prirodnih katastrofa, ili ozbiljnog narušavanja reda u ustanovi koja se želi posjetiti a koje privremeno sprječavaju realizaciju takve posjete. Država članica se neće pozivati na proglašenje vanrednog stanja kao razloga za protivljenje posjeti.

Član 15

Nijedan organ ili službeno lice ne može naložiti, primijeniti ili dopustiti bilo koju sankciju protiv bilo kog lica ili organizacije zato što su Potkomitetu za prevenciju ili njegovim predstavnicima prenijeli neku informaciju, bilo istinitu ili neistinitu i takvo lice ili organizacija neće snositi nikakve druge sankcije ni na koji način.

Član 16

1. Potkomitet za prevenciju povjerljivo saopštava svoje preporuke i zapažanja državi članici, po potrebi, nacionalnom mehanizmu.
2. Potkomitet za prevenciju objavljuje svoj izvještaj, zajedno sa komentarima države članice, kad god država članica to zatraži. Ukoliko država članica objavi neki dio izvještaja, Potkomitet za prevenciju može da objavi izvještaj u cjelini ili djelimično. Međutim, lični podaci ne mogu se objavljivati bez izričitog pristanka lica o kom se radi.
3. Potkomitet za prevenciju podnosi javni godišnji izvještaj o svojim aktivnostima Komitetu protiv torture.
4. Ukoliko država članica odbije da sarađuje sa Potkomitetom za prevenciju u smislu članova 12. i 14. ili da preduzme korake da popravi situaciju u skladu sa preporukama Potkomiteta, Komitet protiv torture može, na zahtjev Potkomiteta za prevenciju, glasovima većine svojih članova da odluči, nakon što država članica dobije priliku da saopšti svoje stavove, da izda saopštenje za javnost u vezi s tim pitanjem ili da objavi izvještaj Potkomiteta.

Nacionalni mehanizmi prevencije

Član 17

Svaka država članica je dužna da ima, odredi ili uvede, najkasnije godinu dana nakon stupanja na snagu ovog protokola ili nakon njegove ratifikacije ili pristupanja ovom protokolu, jedan ili više nezavisnih nacionalnih mehanizama za prevenciju torture na nacionalnom nivou. Mehanizmi koje uspostavljaju decentralizovane jedinice mogu biti određeni kao nacionalni mehanizmi za prevenciju u smislu ovog protokola, ukoliko su u skladu sa njegovim odredbama.

Član 18

1. Države članice dužne su da garantuju funkcionalnu nezavisnost nacionalnim mehanizmima prevencije kao i nezavisnost njihovog osoblja.
2. Države članice dužne su da preduzimaju neophodne mjere da bi stručno osoblje nacionalnih mehanizama imalo potrebne sposobnosti i stručna znanja. Dužne su da nastoje da osiguraju ravnotežu između polova, kao i adekvatnu zastupljenost etničkih i manjinskih grupa u zemlji.
3. Države članice se obavezuju da stave na raspolaganje neophodna sredstva za funkcionisanje nacionalnih mehanizama prevencije.
4. Prilikom uspostavljanja nacionalnih preventivnih mehanizama, države članice su dužne da uzmu u obzir principe koji se odnose na status i funkcionisanje nacionalnih institucija za unapređenje i zaštitu ljudskih prava.

Član 19

Nacionalni mehanizmi prevencije moraju imati najmanje sledeća ovlašćenja:

- a) da redovno provjeravaju tretman lica lišenih slobode u pritvorskim ustanovama kako su definisane u članu 4, s ciljem da se, ukoliko je potrebno, pojača njihova zaštita od torture, surovog, neljudskog ili ponižavajućeg kažnjavanja ili postupanja;
- b) da daju preporuke nadležnim organima u cilju poboljšanja tretmana i položaja lica lišenih slobode i da se spriječe tortura, surovi, neljudski ili ponižavajući postupci ili kažnjavanje, uzimajući u obzir relevantne norme Ujedinjenih nacija;
- c) da podnose predloge i daju mišljenja u vezi s važećim ili predloženim zakonima.

Član 20

Da bi nacionalni mehanizmi za prevenciju mogli da izvršavaju svoja ovlašćenja, države članice ovog protokola obavezuju se da im obezbijede:

- a) pristup svim podacima o broju lica lišenih slobode u pritvorskim ustanovama definisanim u članu 4, kao i broju ustanova i njihovoj lokaciji;
- b) pristup svim podacima o tretmanu ovih lica i uslovima njihovog pritvora;
- c) pristup svim pritvorskim ustanovama, njihovim instalacijama i objektima;
- d) mogućnost da vode privatne razgovore sa licima lišenim slobode bez prisustva svjedoka, bilo lično ili sa prevodiocem ukoliko je potrebno, kao i bilo kojom drugom osobom za koju nacionalni mehanizam za prevenciju smatra da može da pruži značajne informacije;
- e) slobodu da biraju mjesta koja žele da posjete i lica sa kojima žele da razgovaraju;
- f) pravo da imaju kontakte sa Potkomitetom za prevenciju, da mu dostavljaju podatke i sastaju se s njim.

Član 21

1. Nijedan organ ili službeno lice ne mogu da nalože, primijene, dopuste ili tolerišu bilo koju sankciju protiv bilo kog lica ili organizacije zato što su nacionalnom mehanizmu za prevenciju saopštili neku informaciju, bilo istinitu ili neistinitu, i nijedno takvo lice ili organizacija ne smiju snositi neke druge konsekvence ni na koji način.
2. Povjerljive informacije koje pribavlja nacionalni mehanizam za prevenciju biće zaštićene. Lični podaci ne smiju biti objavljeni bez izričite saglasnosti lica o kom se radi.

Član 22

Nadležne vlasti države članice dužne su da razmotre preporuke nacionalnog mehanizma za prevenciju i stupe u dijalog s njim u vezi s mogućim mjerama implementacije.

Član 23

Države članice ovog protokola obavezuju se da će objaviti i distribuirati godišnje izvještaje nacionalnih mehanizama za prevenciju.

Izjava

Član 24

1. Prilikom ratifikacije, države članice mogu da daju izjavu kojom odlažu izvršenje svojih obaveza iz poglavlja III ili IV ovog protokola.
2. Odlaganje će važiti najviše tri godine. Nakon što država članica da odgovarajuću izjavu i nakon konsultacija s Potkomitetom za prevenciju, Komitet protiv torture može da produži ovaj period za još dvije godine.

Finansijske odredbe

Član 25

1. Troškove koje načini Potkomitet za prevenciju pri implementaciji ovog protokola snose Ujedinjene nacije.
2. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija dužan je da obezbijedi neophodno osoblje i sredstva za efikasno vršenje dužnosti Potkomiteta u skladu sa ovim protokolom.

Član 26

1. Osniva se posebni fond u skladu sa relevantnim procedurama Generalne skupštine, kojim se upravlja u skladu s finansijskim propisima i pravilima Ujedinjenih nacija, da bi se pomoglo finansiranje implementacije preporuka koje Potkomitet za prevenciju daje državi članici nakon posjete, kao i obrazovnih programa za osoblje nacionalnih mehanizama za prevenciju.
2. Posebni fond može da se finansira putem dobrovoljnih doprinosa od strane vlada država, međuvladinih i nevladinih organizacija i drugih javnih ili privatnih subjekata.

Završne odredbe

Član 27

1. Ovaj protokol je otvoren za potpisivanje svim državama koje su potpisale Konvenciju.
2. Ovaj protokol podliježe ratifikaciji svake države koja je ratifikovala Konvenciju ili pristupila istoj. Instrumenti ratifikacije se deponuju kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.
3. Ovaj protokol je otvoren za pristupanje svakoj državi koja je ratifikovala ili pristupila Konvenciji.
4. Pristupanje se vrši deponovanjem instrumenta o pristupanju kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.
5. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija obavještava sve zemlje koje su potpisale ovaj protokol ili mu pristupile o deponovanju svakog instrumenta ratifikacije ili pristupanja.

Član 28

1. Ovaj protokol stupa na snagu tridesetog dana od dana deponovanja dvadesetog instrumenta ratifikacije ili pristupanja kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.
2. Za svaku državu koja ratifikuje ovaj protokol ili mu pristupi nakon deponovanja kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija dvadesetog instrumenta ratifikacije ili pristupanja, ovaj protokol

stupa na snagu tridesetog dana od dana deponovanja njenog instrumenta ratifikacije ili pristupanja.

Član 29

Odredbe ovog protokola primjenjuju se na sve djelove federalnih država bez bilo kakvih ograničenja ili izuzetaka.

Član 30

Na ovaj protokol ne mogu da se stave nikakve rezerve.

Član 31

Odredbe ovog protokola ne utiču na obaveze država članica koje proizlaze iz bilo koje regionalne konvencije kojom se uspostavlja sistem posjeta pritvorskim ustanovama. Potkomitet za prevenciju i organi uspostavljeni u skladu s takvim regionalnim konvencijama podstiču se da sarađuju i međusobno konsultuju u cilju izbjegavanja dupliranja i efikasnog ostvarenja ciljeva ovog protokola.

Član 32

Odredbe ovog protokola ne utiču na obaveze država članica četiri Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. i njihovih Dopunskih protokola od 8. juna 1977, ili mogućnosti bilo koje države članice da odobri Međunarodnom komitetu Crvenog krsta da posjeti pritvorske ustanove u situacijama koje nijesu obuhvaćene međunarodnim humanitarnim pravom.

Član 33

1. Bilo koja država članica može da otkáže ovaj protokol u bilo kom trenutku pismenim obavještenjem upućenim generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija, koji će o tome obavijestiti ostale države članice ovog protokola i Konvencije. Otkazivanje stupa na snagu godinu dana od datuma prijema obavještenja od strane generalnog sekretara UN.
2. Otkazivanje neće imati dejstvo oslobađanja države članice od njenih obaveza prema ovom protokolu u odnosu na bilo koji čin ili situaciju koja nastupi prije dana stupanja na snagu otkazivanja, ili u odnosu na mjere koje Potkomitet za prevenciju usvoji ili odluči da usvoji u odnosu na dotičnu državu članicu, niti će otkazivanje na bilo koji način ograničiti dalje razmatranje bilo kog pitanja koje je Potkomitet za prevenciju počeo da razmatra prije datuma stupanja na snagu otkaza.
3. Nakon datuma kada otkazivanje od strane države članice stupa na snagu, Potkomitet za prevenciju neće započinjati razmatranje bilo kog novog pitanja vezanog za tu zemlju.

Član 34

1. Svaka država članica ovog protokola može da predloži amandman i podnese ga generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija. Generalni sekretar zatim obavještava države članice ovog protokola o predloženom amandmanu sa zahtjevom da ga obavijeste da li prihvataju održavanje konferencije država članica u cilju razmatranja i glasanja o predlogu. U slučaju da u roku od četiri mjeseca od takvog saopštenja, najmanje jedna trećina država članica prihvata takvu konferenciju, generalni sekretar će sazvati konferenciju pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija. Bilo koji amandman kojeg prihvati dvotrećinska većina država članica koje prisustvuju i glasaju na konferenciji generalni sekretar UN podnosi svim državama članicama na prihvatanje.
2. Amandman koji se prihvati u skladu sa stavom 1. ovog člana stupa na snagu kada ga prihvati dvotrećinska većina država članica ovog protokola u skladu sa svojim ustavnim postupkom.

3. Kada amandmani stupe na snagu, postaju obavezujući za one države članice koje su ih prihvatile, dok za ostale države članice i dalje važe odredbe ovog protokola i prethodnih amandmana koje su prihvatile.

Član 35

Članovi Potkomiteta za prevenciju i nacionalnih mehanizama za prevenciju imaju privilegije i imunitete koji su neophodni za nezavisno izvršavanje njihovih funkcija. Članovi Potkomiteta za prevenciju imaju privilegije i imunitete utvrđene u odjeljku 22. Konvencije o privilegijama i imunitetima Ujedinjenih nacija od 13. februara 1946. u zavisnosti od odredbi odjeljka 23. te konvencije.

Član 36

Prilikom posjete državi članici, članovi Potkomiteta za prevenciju, će bez štete po odredbe i ciljeve ovog protokola i privilegije i imunitete koje imaju:

- a) poštovati zakone i propise zemlje domaćina, i
- b) uzdržavati se od bilo kojih radnji ili aktivnosti koje nijesu u skladu s nepristrasnim i međunarodnim karakterom njihovih dužnosti.

Član 37

1. Ovaj protokol, čiji su arapski, kineski, engleski, francuski, ruski i španski tekstovi jednako vjerodostojni, deponuje se kod generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.
2. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija dostaviće ovjerene prepise ovog protokola svakoj državi.

Član 3

Prilikom predaje ratifikacionog instrumenta za Opcioni Protokol uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, Crna Gora će dati izjavu sljedeće sadržine:

„Crna Gora, u skladu sa članom 24 Opcionog Protokola uz Konvenciju protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, odlaže izvršenje obaveza iz poglavlja IV na period od dvije godine od stupanja na snagu ovog Opcionog Protokola.”

Član 4

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore“. SU-SK Broj 01-1038/5 Podgorica, 17. decembra 2008. Godine

Skupština Crne Gore Predsjednik,
Ranko Krivokapić, s.r.